

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Bc. Klára Pecharová

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

Výuka cizinců

Education of foreigners

Bc. Klára Pecharová

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Jaroslava Zemková, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika

2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Výuka cizinců vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 20. 6. 2018

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PaedDr. Jaroslavě Zemkové, Ph.D. za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat učitelům a učitelkám základních škol, kteří mi poskytli vhled do metod výuky žáků s odlišným mateřským jazykem v České republice.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá výukou cizinců. Má za cíl charakterizovat žáky s odlišným mateřským jazykem, možnosti podpory a konkrétní metodiku práce s těmito studenty. Práce se věnuje vymezení základních pojmů, tzn. pojmu migrace, inkluze a přiblížení problematiky vzdělávání cizinců. Dále objasňuje současný pohled na cizince v České republice a neziskové organizace zabývající se jejich podporou. Stěžejní část práce je zaměřena charakteristiku žáků s odlišným mateřským jazykem, legislativou a financováním jejich studia. Další část se pak týká inkluze a vymezení jednotlivých stupňů podpůrných opatření, která umožňují žákům cizincům například využití jazykových tříd či kurzů českého jazyka. V praktických ukázkách bakalářská práce charakterizuje možnosti metodiky práce s žáky cizinci a poukazuje na možné nedostatky v současném systému.

Klíčová slova

Žáci cizinci, vzdělávání, inkluze, metodika, podpůrná opatření

Annotation

The bachelor thesis deals with the teaching of foreigners. It aims to characterize pupils with a different mother tongue, the possibilities of support and a specific methodology of work with these students. The thesis deals with the definition of basic concepts, i.e. the concept of migration, inclusion, and approximation of the issue of foreigners' education. It further clarifies the current view of foreigners in the Czech Republic and non-profit organizations dealing with their support. The main part of the thesis focuses on the characteristics of pupils with a different mother tongue, the legislation and the financing of their studies. The next part concerns the inclusion and definition of individual steps of support measures that allow pupils to foreigners, for example, the use of language classes or courses of the Czech language. In practical cases, the bachelor thesis describes the possibilities of the methodology of working with pupils of foreigners and points out possible shortcomings in the current system.

Keywords

Pupils foreigners, education of foreigners, inclusion, methodology, support measures

Obsah

1 Úvod	9
2 Vymezení základních pojmů	10
2. 1 Migrace	10
2. 2 Imigrace	10
2. 3 Cizinec	10
2. 4 Integrace cizinců	11
2. 5 Inkluze	11
2. 6 Vzdělávání migrantů	12
2. 7 Kurikulum	12
3 Cizinci v české republice	13
4 Nestátní neziskové organizace	16
4. 1 META o.p.s.	16
4. 2 Diakonie Českobratrské církve evangelické	16
4. 3 Klub Hanoi	17
4. 4 Inbáze	18
5 Výuka cizinců	19
5. 1 Charakteristika žáků s odlišným mateřským jazykem	19
5. 2 Zásady pro vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem	20
5. 3 Porovnání počtu zahraničních a českých studentů na různých typech škol	20
5. 4 Počet cizinců studujících v České republice	20
6 Vzdělání cizinců v evropském a mezinárodním kontextu	22
7 Skupiny žáků-cizinců v České republice	24
7.1 Občané Evropské unie	24
7. 2 Azylantů a žadatelů o azyl	24
7. 3 Občané třetích zemí	25
8 Legislativa v oblasti výuky cizinců	26
8. 1 Novelizovaný školský zákon 82/2015 Sb.	26
8. 2 Vyhláška 416/2017 Sb.	26
8. 3 Novelizační vyhláška č. 256/2012 Sb.	26
8. 4 Vyhláška č. 116/2011 Sb.	26
9 Financování výuky žáků s OMJ	28
9. 1 Financování asistenta pedagoga	29
10 Inkluze a podpůrná opatření	31
10. 1 Možnosti podpory podle § 16 školského zákona	32
10. 2 Způsob podpory dítěte bez znalosti nebo s omezenou znalostí češtiny	32
11 Žák cizinec v české škole	33
11. 1 Příprava na přijetí žáka s odlišným mateřským jazykem	33
11. 2 Metodika práce s žáky s odlišným mateřským jazykem	33
11. 3 Vstup do školy z pohledu žáka cizince	37

11. 4	Hodnocení žáků s o odlišným mateřským jazykem	38
11. 5	Absence žáka – cizince nad 60 vyučovacích hodin.....	38
11. 6.	Nová podpora žáků cizinců po nástupu do základní školy.....	39
12	Příklady dobré praxe.....	40
12. 1	Příklad z praxe - Brno.....	40
12. 2	Příklad z praxe - Praha	40
12. 3	Příklad z praxe - Plzeň vesnice	41
12. 4	Příklad z praxe – Plzeň město	41
13	Výukové materiály a didaktické pomůcky	43
13. 1	Učebnice pro děti-cizince	43
13. 2	Učebnice pro dospělé cizince	43
13. 3	Online zdroje	43
13. 4	Materiály pro žáky s poruchami učení:	43
14	Tvořivost učitele	44
15	Závěr.....	46
16	Literatura	48
Příloha č. 1	53

1 Úvod

V současné době podle statistiky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy do českých mateřských, základních a středních či středních odborných škol chodí zhruba 2% žáků, pro které je čeština druhým jazykem. Neexistuje zatím jednotné označení těchto žáků, setkáváme se s několika výrazy. Ve své práci budu primárně používat hojně využívaný termín žák s odlišným mateřským jazykem (OMJ).

Novelizovaný školský zákon č. 82/2015 Sb. upravuje kromě opatření týkajících se vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami i podpůrná opatření, která definují možnosti podpory žáků s odlišným mateřským jazykem. Tito žáci často spoluvytváří heterogenní školní třídu. Ve své praxi jsem se setkala s žáky z bilingvních rodin, kteří bez problémů ovládají oba jazyky, a vzdělávání v rámci běžné školy jim nečinilo problém. Stále více však narůstá počet žáků, kteří mají češtinu až jako druhý jazyk a tento „pohybující se cíl“, kdy se žák snaží naučit nový jazyk a zároveň v něm již vnímat probírané učivo, je často náročnou situací.

Ve své bakalářské práci na téma „Výuka cizinců“ se budu zabývat současným pojetím přístupu k žákům s odlišným mateřským jazykem v České republice. Na základě prostudované odborné literatury nejprve vymezují pojmy související se vzděláváním žáků cizinců. Další kapitoly se týkají počtu cizinců v České republice a nestátních neziskových organizací, které vytváří prostor a konkrétní aktivity na jejich podporu. Stěžejní částí bakalářské práce je pak zaměřená na charakteristiku žák s odlišným mateřským jazykem, legislativu a financování jejich vzdělávání a v neposlední řadě metodikou práce s žáky cizinci.

Práce je teoretická, vyskytují se v ní ale příklady z dobré praxe, kde vybrané základní školy popisují své postupy ve vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem. V problematice výuky cizinců si v bakalářské práci kladu za cíl nejen charakterizovat žáky s odlišným mateřským jazykem, ale především najít metody, které umožní těmto žákům překonat kulturní šok a začlenit se do společnosti, ale i získat dostatečné jazykové vzdělání.

2 Vymezení základních pojmů

V práci zabývající se výukou cizinců se objevují termíny, které považuji za nutné vymezit. Jsou to termíny migrace, imigrace, integrace, cizinec a další.

2. 1 Migrace

Migrace je definována jako: „*Přesun jednotlivců i skupin v prostoru, který je spolu s porodností a úmrtností klíčovým prvkem v procesu populačního vývoje a výrazně ovlivňuje společenské a kulturní změny obyvatel na všech úrovních.*“ (Ministerstvo vnitra České republiky, 2017 [online])

Tento sociální jev je celosvětově rozšířený a přirozený. V České republice ale často dochází ke vnímání emigranta jakožto nepřítele společnosti. Příčinou tohoto pohledu je dlouhodobý vliv totalitní izolace. V současnosti je toto vnímání na ústupu. Nedorozumění ve vztahu s emigranty je ale stále v důsledku s jazykovou bariérou a tzv. kulturním šokem, který je důsledkem ztráty jistot. Je tedy důležité jednat s maximální možnou interkulturní citlivostí. Migrace je rozdělena na dobrovolnou a nucenou, ke které dochází například z důvodu náboženských konfliktů či přírodních katastrof. V České republice převažují důvody ekonomické a pracovní. (Radostný, 2011)

2. 2 Imigrace

Imigrace je definována jako: „*změna místa pobytu směrem na území jiného než domovského státu, imigrace je procesem, při němž se na území států usídlují cizinci*“ (Ministerstvo vnitra České republiky, 2017 [online]) Tato definice je vnímána z pohledu státu, který migranty přijímá.

S pojmem imigrace úzce souvisí termín imigrant, který je definován jako: *cizinec, přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru*“ (Ministerstvo vnitra České republiky, 2017 [online])

2. 3 Cizinec

Cizinec je: „*každá fyzická osoba, která není občanem České republiky. Pro účely zákona o pobytu cizinců se cizincem rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie*“ (Ministerstvo vnitra České republiky, 2017 [online])

V zjednodušené podobě můžeme cizince, kteří pobývají na území České republiky, rozlišovat podle následujících kategorií:

„1. Občané EU (včetně Norska, Švýcarska, Islandu a Lichtenštejnska) a jejich rodinní příslušníci – registrovaní bez povolení k přechodnému či trvalému pobytu, s povolením k přechodnému pobytu, s povolením k trvalému pobytu.

2. Občané třetích zemí (tj. cizinci mimo občanů EU, Evropského hospodářského prostoru – EHP a Švýcarska) – pobývajících krátkodobě (do 90 dnů) s vízem či bez víza, s vízy nad 90 dnů (platí 1 rok, lze prodloužit), s povolením k trvalému pobytu.

3. Cizinci se statusem mezinárodní ochrany (azylem)

4. Registrovaní žadatelé o mezinárodní ochranu (azyl).“ (Drbohlav, D. a kol. 2010, s. 32-33)

2. 4 Integrace cizinců

Integraci cizinců definujeme jako: *„proces postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva, jedná se o komplexní jev, který je přirozeným důsledkem migrace a který má své politické, právní, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské aspekty“ (Ministerstvo vnitra České republiky, 2017 [online])*

Koncepce integrace cizinců, která je závazným vládním dokumentem, vymezuje základní principy integrace cizinců.

„Za priority a klíčové předpoklady úspěšné integrace je považování:

- Znalost českého jazyka,*
- Ekonomická soběstačnost cizince,*
- Orientace cizince ve společnosti,*
- Vzájemné vztahy cizinců v majoritní společnosti“ (Radostný, str. 9, 2011)*

Je ale nutné uvědomění, že vzhledem k proměnlivému ekonomickému a sociálnímu prostředí nelze předvídat dobu, po kterou bude hostitelská země atraktivní pro pobyt cizinců. Tento fakt byl patrný například na existenčních problémech cizinců, které vznikly důsledkem ekonomické krize.

U integrace cizinců je velmi důležité přistupovat s interkulturní citlivostí, která napomáhá překonat fázi kulturního šoku. (Radostný, 2011)

2. 5 Inkluze

„Pojem inkluze vychází z anglického inclusion, což znamená zahrnutí, v širším pojetí příslušnost k celku. Inkluze není jen rozšířená a optimalizovaná integrace. Jedná se o koncept,

podle kterého by všechny děti měly navštěvovat třídy hlavního vzdělávacího proudu a to bez ohledu na stupeň postižení. “ (Hájková, Strnadová str. 12, 2010)

O celkovém nastavení k otevřenosti ve společnosti hovoří ve své publikaci Lechta: „*Žáci se v rámci inkluzivního edukačního konceptu nedělí na dvě skupiny (tj. na ty, kteří mají speciální potřeby, a ty, kteří je nemají), ale jde tu o jedinou heterogenní skupinu žáků, kteří mají rozličné individuální potřeby. Velmi zjednodušeně by bylo možné říci, že integrace vyžaduje větší přizpůsobení dítěte škole, zatímco inkluze se víc snaží přizpůsobit edukační prostředí dítětem.*“ (Lechta, 2010, s. 24).

2. 6 Vzdělávání migrantů

Vzdělávání migrantů je zachyceno mezinárodními úmluvami a školským zákonem. Na cizince se stejně jako na občany České republiky vztahuje povinná školní docházka.

V legislativě i literatuře se setkáváme s několika možnostmi označení cizinců vzdělávajících se v ČR. Mezi ně řadíme pojmy:

- Žák-cizinec / žák cizinec
- Žák s odlišným mateřským jazykem (Radostný, 2011)

V současné době je častěji využíván termín dítě/žák s odlišným mateřským jazykem z důvodu zdůraznění podstaty pedagogické intervence. Dále zde není přímé vymezení cizí státní příslušnosti a zároveň se vyhneme určité míře zabarvení při označení „cizinec“ (Děti a žáci s OMJ, 2017 [online])

2. 7 Kurikulum

Vzhledem k tématu výuky žáků s odlišným mateřským jazykem je nejprve třeba vymezit obsah vzdělávání – tedy kurikulum: „*Kurikulum je relativně sdílený, ale proměnlivý soubor kurikulárních doporučení, obsahů a pedagogických praktik. Kurikulum hlavního vzdělávacího proudu je vlastně obsah výuky, která probíhá na běžných základních a středních školách, vycházející ze závazných dokumentů na úrovni rámcových vzdělávacích programů (RVP). Měřítkem smysluplnosti a účelnosti, a tím i cílem celé výuky, je především její využití v praxi a zároveň míra rozvoje jazykového, vzdělávacího, personálního a sociálního potenciálu všech žáků ve všech vzdělávacích oblastech.*“ (Inkluze dětí s OMJ, 2017 [online])

3 Cizinci v české republice

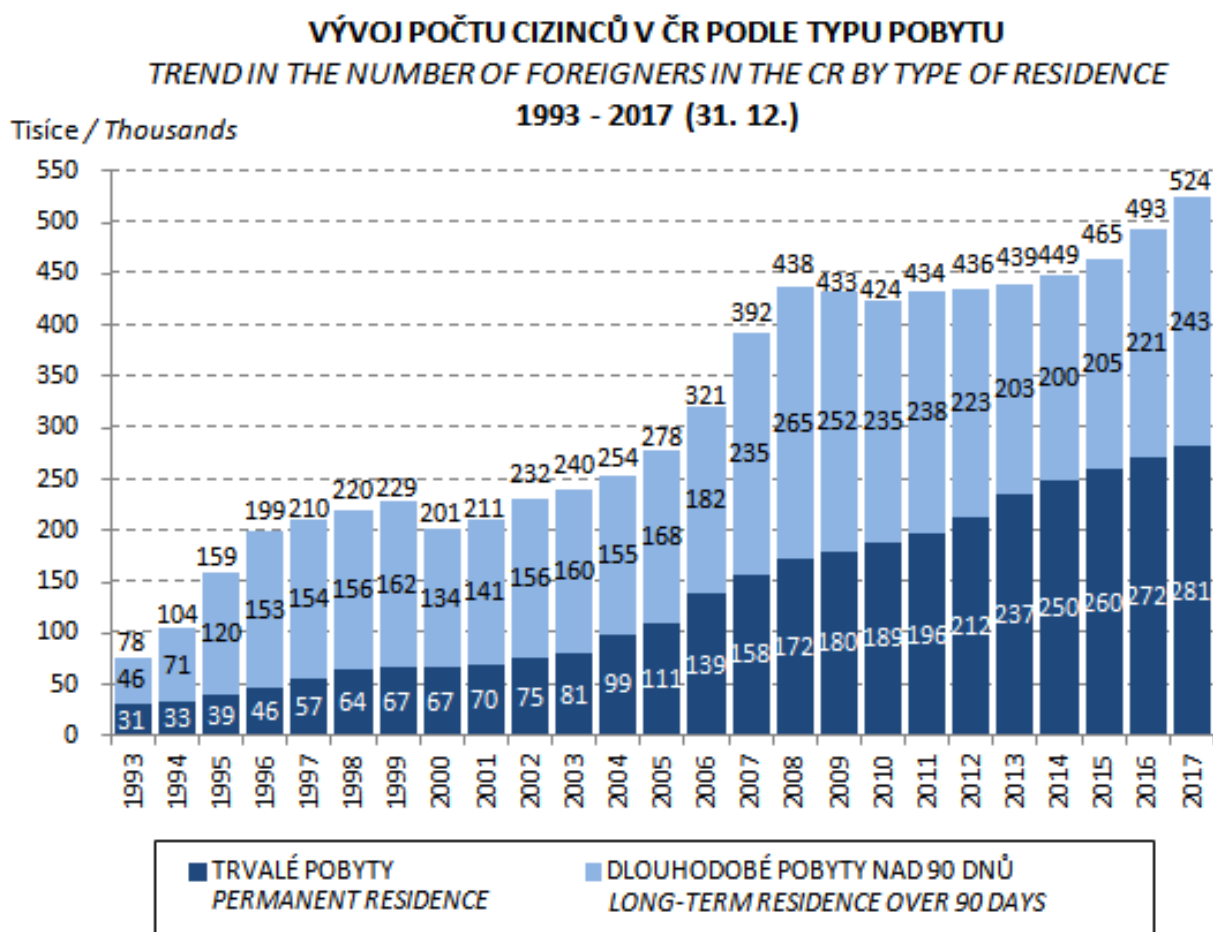
Historii nárůstu cizinců popisuje Šindelářová: „Z vývoje počtu legálně usazených cizinců v České republice je patrný postupný nárůst od devadesátých let minulého století. Zatímco v letech 1994–1999 se jejich počet více než zdvojnásobil (z přibližně 100 000 na 200 000 osob), v roce 2000 se snížil (asi o 30 000 osob).

Tento pokles souvisel pravděpodobně se změnami v české legislativě od 1. ledna 2000, kdy v platnost vstoupil zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR, který podstatným způsobem zpřísnil vstupní a pobytový režim většiny cizinců legálně pobývajících na českém území. Některá ustanovení tohoto zákona byla pak od 1. července 2001 zmírněna novelou, a tak lze pozorovat opětovný mírnější nárůst počtu usazených cizinců. (...)Počet legálně pobývajících cizinců se zvyšoval v období let 2001–2008, avšak od roku 2009, a to v souvislosti s ekonomickou krizí, začal celkový počet cizinců v ČR každoročně klesat. Od roku 2001 až do poslední uvedené statistiky v r. 2011 kontinuálně rostly jen počty těch cizinců, kteří v ČR získali trvalý pobyt. Počet cizinců s ostatními typy pobytů výrazně poklesl zejména v letech 2008–2010 (přibližně o 30 000 osob).“ (Šindelářová, str. 19, 2012)

V České republice je nárůst počtu cizinců velmi aktuální otázkou. Zatímco v roce 2015 byl počet cizinců v ČR 465000, v roce 2016 je stav 493000.

Podle státní příslušnosti je stav k 30. 6. 2016: „Občané tří zemí - Ukrajiny (108 220 osob s povoleným pobytem), Vietnamu (57 806) a Ruské federace (35 475) tvořili cca 75 % legálně pobývajících cizinců ze třetích zemí v ČR. Ostatní státní příslušnosti následují s výrazným odstupem - USA (7 818), Mongolsko (6 487), Čína (5 960), Kazachstán (5 533), Moldavsko (5 212), Bělorusko (4 981) a Srbsko (2 801)“ (Cizinci v České republice, 2017 [online])

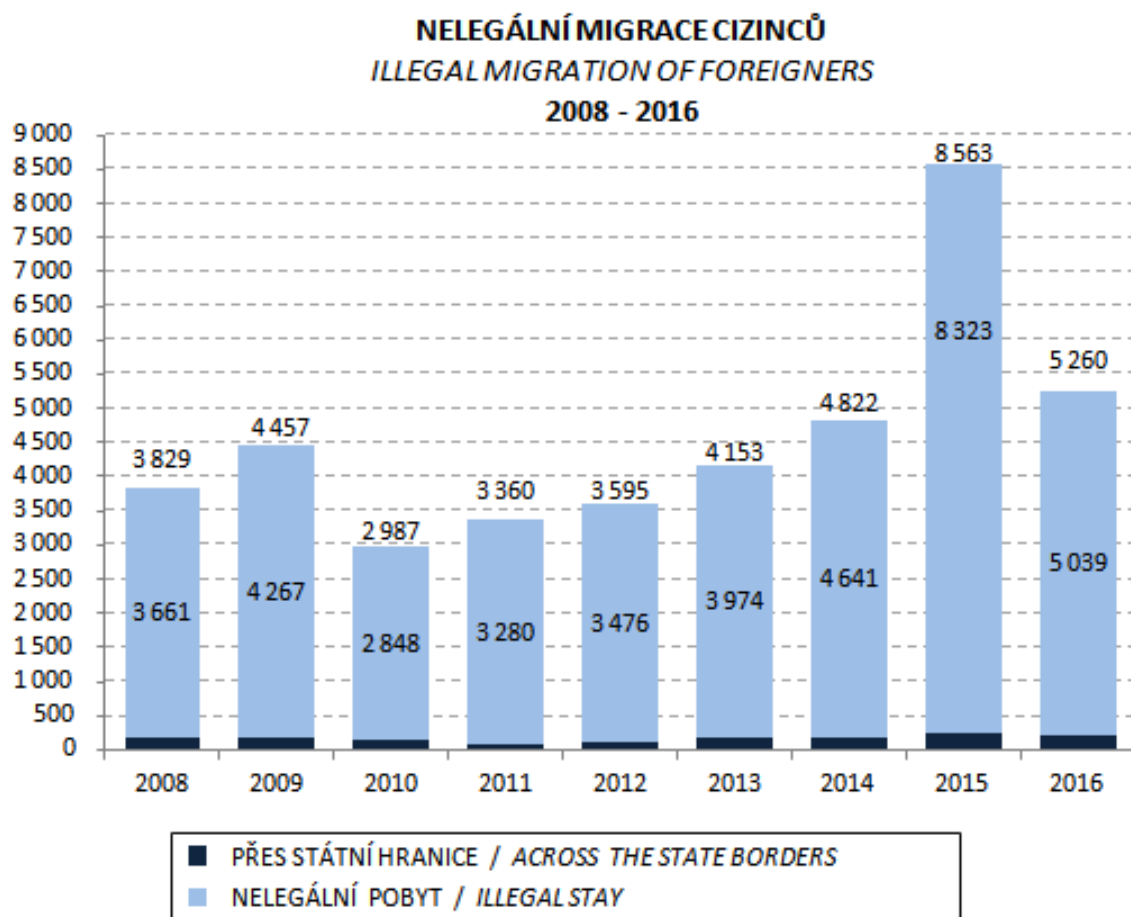
Vývoj počtu cizinců v České republice nacházíme v následujícím grafu

Graf č. 1: Vývoj počtu cizinců s pobyty trvalými a dlouhodobými pobyty nad 90 dní v ČR.
 (Cizinci: Počet cizinců, 2018 [online])

Na grafu vývoje počtu cizinců je možné sledovat kromě stagnace v letech 1999 a 2000 pravidelný nárůst počtu cizinců s trvalým pobytem v České republice. Oproti tomu cizinci s dlouhodobým pobytem na 90 dní v České republice se statistiky potýkali s propadem v počtu v letech 1999-2000 a v letech 2008 až 2010.

Další graf naznačuje intenzivní nárůst nelegální migrace cizinců v roce 2015 oproti předchozím rokům. Tato mezinárodní politická krize bývá označována jako Evropská migrační nebo uprchlická krize.

(Cizinci: Nelegální migrace, 2018 [online])

4 Nestátní neziskové organizace

K inkluzi do společnosti, kultury a vzdělávání často napomáhají nestátní neziskové organizace. Jejich široká škála pomoci dětem i dospělým s odlišným mateřským jazykem nabízí například poradenská centra, zašitování kurzů českého jazyka i podporu aktivit umožňující inkluzi do české společnosti. (Vrbenská, 2004)

4. 1 META o.p.s.

Nezisková organizace META o. p. s. byla založena v roce 2004. Vize této organizace je stát se společností, která zaručuje všem rovné příležitosti a rozvíjí a využívá jejich potenciál. Mezi služby patří podpora cizinců ve vzdělání a pracovní inkluzi. Mezi další pak patří podpora pedagogům a školám při řešení specifických potřeb žáků s odlišným mateřským jazykem, vytváří metodické a výukové materiály. Dále také spravují portál www.inkluzivniskola.cz, pořádají akreditované kurzy a v neposlední řadě nabízí jazykové kurzy českého jazyka a s pomocí dobrovolníků i doučování. Jejich službou je také organizace tzv. kulatých stolů a konferencí pro veřejnost.

V roce 2017 bylo v přímém poradenství zapojeno 5965 klientů a 2114 proškolených pedagogů. Cílovou skupinou jsou migranti bez rozdílu pobytu a země původu, přičemž migrant je chápán jako osoba s migrační zkušeností, ať už osobní či rodinnou a která má jedno z následujících znevýhodnění:

- Jazykové
- Sociokulturní
- Limity pobytového statusu

Další cílovou skupinou jsou pedagogičtí pracovníci všech typů škol a odborná veřejnost – zejména úředníci či jiní zaměstnanci, kteří se zabývají inkluzí cizinců a jejich vzděláváním. (Meta - služby pro cizince, 2018 [online])

4. 2 Diakonie Českobratrské církve evangelické

Středisko celostátních programů a služeb Diakonie Českobratrské církve evangelické se zabývá péčí o zrakově postižené, aktivizační službou pro seniory, pomocí lidem obchodovaným a prací s migranty a uprchlíky. Právě u poslední zmíněné skupiny je konkrétním cílem individuální pomoc rodinám i jednotlivcům, práce v detenčních zařízeních a pomoc při inkluzi do většinové společnosti.

V individuální pomoci a podpoře rodin se často jedná o matky samoživitelky a jejich děti, které se potýkají s pobytovým statutem, který má v důsledku finanční či pracovní potíže.

Diakonie poskytuje materiální pomoc i asistenci v jednání s úřady. Pomoc diakonii pak poskytují sbory Českobratrské církve evangelické i další střediska.

Jedním z projektů Diakonie je provozování šicí dílny v Zařízení pro zajištění cizinců Ministerstva vnitra České republiky. Zařízení slouží k zadržení tzv. nelegálních migrantů či uprchlíků přecházejících přes Českou republiku, kteří nemají vstupní víza či jiné dokumenty v pořádku. Dílna je provozována dle potřeb zařízení a klientů. Pracujícími jsou převážně ženy a jejich pracovní náplní je primárně přешívání oděvů získaných z charitativního šatníku. Užitečně trávený čas vede k udržení si pracovních návyků a předchází případným psychickým obtížím souvisejícím s pobytem či danou osobní situací. Služba je kromě materiálu k šití a údržby šicích strojů hrazena Ministerstvem vnitra České republiky.

V roce 2016 vznikl projekt DOMA, který přináší program na pomoc azylantům, která má za cíl předcházet sociálnímu vyloučení. (Diakonie Českobratrské církve evangelické, 2018 [online])

4. 3. Klub Hanoi

Klub Hanoi byl založen v roce 2002 studenty Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v oboru vietnamistika. Původní myšlenkou projektu bylo založení neformální studentské organizace za účelem seznámení společnosti s aktuálními informacemi z Vietnamu.

V roce 2004 však zakládající členové zaregistrovali na Ministerstvu vnitra občanské sdružení, které rozšiřovalo svůj zájem do oblastí fotografických výstav s přednáškami o Vietnamu i mezinárodní fotbalové utkání. Klub Hanoi se s rozrůstáním svých aktivit stal zaplněním prázdného místa na trhu zájmu o tuto oblast a začal organizovat řadu vzdělávacích aktivit, ať už semináře na základních školách, či recenzi literatury týkající se Vietnamu nebo vietnamské kultury.

Od roku 2009 Klub Hanoi pořádá projekt financovaný z Evropských sociálních fondů, který je zaměřený na výuku českého jazyka, a školení tzv. interkulturních asistentů, kteří pocházejí z vietnamské komunity. Současným zaměřením je kromě této interkulturní asistence dalším z hlavních projektů i tzv. interkulturní mediace, která má za cíl řešení interkulturních a skupinových problémů. V pražském velkoobchodním centru Sapa Klub Hanoi organizuje poradenské služby, do jejichž práce jsou zapojeni právě výše zmínění interkulturní asistenti. Další představou náplně je využití prvků dramatizace k uspořádání představení a smíšených kulturních akcí. V oblasti mezinárodní podpory je v Klubu Hanoi zájem o osvětové vzdělávání v oblasti výchovy dětí a první pomoci mezi vietnamskými rodiči. Hanoi otevřel

rodinné komunitní česko-vietnamské centrum Praha-Libuš, kde pořádá workshopy pro rodiče, které jsou tlumočeny do vietnamštiny. Dalším programem jsou multikulturní odpoledne s uměleckým programem nebo konzultace pro rodiče v oblasti zdravotnictví, pedagogiky, práva nebo ekonomiky. (Klub Hanoi, 2018 [online])

4. 4. Inbáze

Komunitní centrum pro migranty Inbáze má za cíl vytváření bezpečného a otevřeného prostoru pro dvě skupiny zájemců – cizince, kteří potřebují pomoc v inkluzi do České republiky a naopak i Čechy, kteří se zajímají o cizince ve své vlasti, nebo se jich inkluze přímo dotýká. Dalším cílem je i poskytnutí pracovních nabídek pro cizince. V současné době tvoří z 35 zaměstnanců 15 cizinců z Afghánistánu, Běloruska, Gruzie, Arménie a dalších zemí. Centrum má na pomoc ke svým aktivitám přibližně 25 dobrovolníků.

Inbáze poskytuje poradenské služby – právní, sociální, pracovní a psychoterapeutické – a komunitní aktivity. Mezi jejich služby patří i organizace multikulturního festivalu Refufest. Zajímavým projektem je tvořivá dílna s názvem Bedýnky příběhů, která představuje dětem ve věku pěti až dvanácti let jednotlivé země, jejichž obyvatelé mají početné zastoupení mezi cizinci v České republice. Děti jsou seznamovány prostřednictvím pohádek s kulturou a po ní následuje výtvarná aktivita, při které se používají materiály i techniky dané země. Tento projekt je možné využít i na základních školách a objednat si Bedýnky příběhů přímo do hodiny. Jedná se o interaktivní program, který nenásilně seznamuje děti s odlišnými kulturami.

Z oblasti vzdělávání Inbáze nabízí kurzy pro mladší děti. Kurzy jsou rozdělené podle věku na předškoláky a žáky první třídy, kteří mohou získat znalost v úrovni A1, a na žáky mladšího školního věku, kteří již absolvovali alespoň 40 hodin výuky češtiny a získání úroveň A0+. Dalším programem je pak skupinové nebo individuální doučování z českého jazyka. (Inbáze, 2018 [online])

5 Výuka cizinců

Důvodů pro výuku žáků s odlišným mateřským jazykem je vícero. Konkrétně je ve své knize vyjmenovává Y. Kostecká: „Ačkoliv řada žáků-cizinců je schopna již po relativně krátké době pobytu v České republice zvládat český jazyk na základní komunikační úrovni (v terminologii Cumminse (1979) lze hovořit o *basic interpersonal communicative skills*), jejich znalost češtiny není dostatečná na to, aby zvládali nároky školy, protože pro ně je potřeba vyšší kognitivní úroveň zvládnutí jazyka (Cummins ji označuje jako *cognitive/academic language proficiency*). Jazyk má navíc podle Říhové (2011) pro cizince nejen instrumentální, ale i sociální význam. Zatímco instrumentální význam spočívá v potřebě dorozumět se v běžných denních situacích, sociální význam jazyka pomáhá v rozvoji sociálních sítí a kulturní a sociální integraci jedince.“ (Kostecká, str. 8, 2013)

5. 1 Charakteristika žáků s odlišným mateřským jazykem

Žáci s odlišným mateřským jazykem jsou stejně jako další žáci se speciálními vzdělávacími potřebami řazeni v rámci inkluze do tzv. hlavního vzdělávacího proudu. Je ale potřeba k nim přistupovat individuálně. Konkrétní přístup popisuje ve své publikaci Radostný: „Při vzdělávání žáků s OMJ je důležité si uvědomit, že vyučovací jazyk je pro ně cizím jazykem. To znamená, že při výuce dochází k situaci, kdy se paralelně cizí jazyk učí a zároveň se prostřednictvím tohoto cizího jazyka vzdělávají.“ (Radostný, str. 18, 2011)

Velký vliv na žákovo přizpůsobení má nastavení školního vzdělávacího programu, přítomnost asistenta pedagoga i celkové prostředí školy. Mateřský jazyk, který dříve sloužil k primárnímu rozvoji komunikace, nyní žák nemůže využít a kromě jazykové bariéry se často setkává i s kulturním šokem. Nevýhodou při vzdělávání je tzv. pohyblivý cíl – tedy neustále přibývajícím učivo. (Radostný, 2011)

Kromě něj pak musí žáci s OMJ zvládnout i následující:

„Žáci se musí především **naučit česky**, aby učivu rozuměli. Ve stejné době ale potřebují:

- zapojit se do výuky,
- zvládat učivo prostřednictvím nového jazyka,
- projít si nesnadným procesem socializace v jazyce, který se teprve učí,
- získat odpovídající sociální dovednosti,
- osvojit si kulturně podmíněné společenské normy, které určují podobu školní každodennosti,
- hledat své místo v novém prostředí, které je utvářeno odlišným jazykem, hodnotami, kulturou, očekáváními apod.,

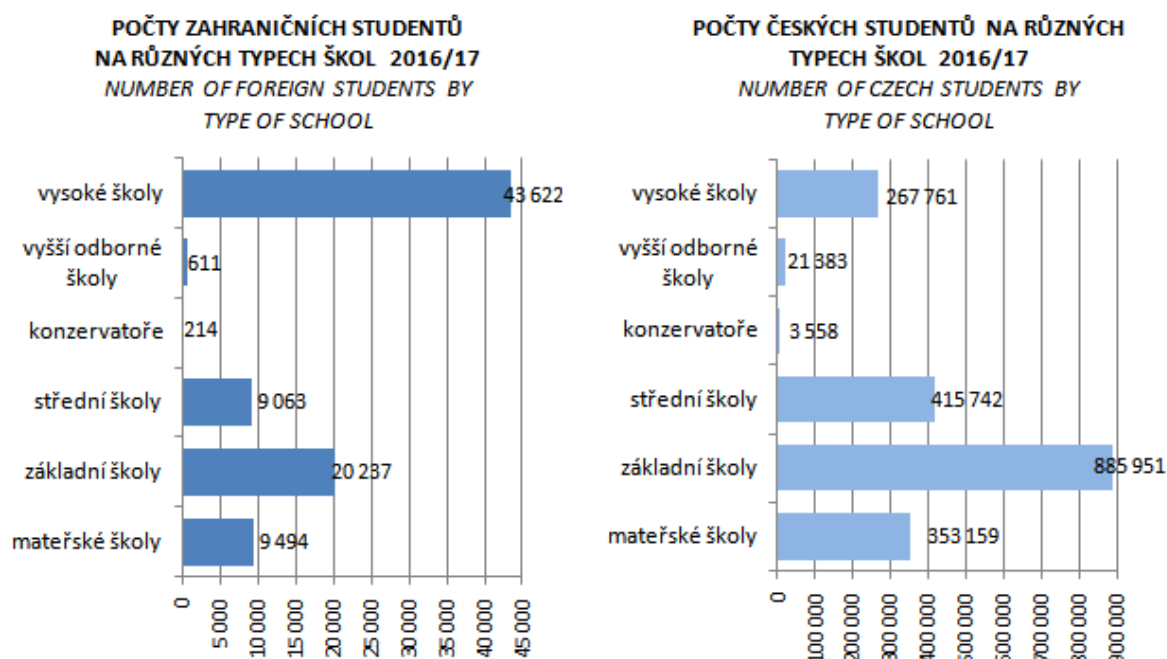
— vyrovnat „mezeru“ ve vzdělání způsobenou změnou vzdělávacího systému.“
(Radostný, str. 16, 2011)

5. 2 Zásady pro vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem

Mezi základní ustanovení týkajících se vzdělávání řadíme mimo jiné Listinu základních práv a svobod, Úmluvu o právech dítěte (1989) nebo Rámcovou úmluvu o ochraně práv národnostních menšin. (1998) Na základě § 2, školského zákona je pak kladen důraz na rovný přístup pro každého občana České republiky, nebo členského státu Evropské unie, který má právo na vzdělání bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana. Další zaměření je pak na zohlednění vzdělávacích potřeb jednotlivce. (Formánková, 2016)

5. 3 Porovnání počtu zahraničních a českých studentů na různých typech škol

Počet zahraničních studujících vysoké školy o více než dvojnásobek převyšuje druhou nejvyšší zastoupenou skupinu – studenty na základních školách.

Graf: Vývoj počtu zahraničních a českých studentů na různých typech škol v ČR. (Cizinci: Vzdělávání, 2017, [online])

5. 4. Počet cizinců studujících v České republice

Z grafu vyplývá, že většina z žáků cizinců studuje na vysoké škole, druhý post pak zastává škola základní. Naopak nejmenší zastoupení žáků – cizinců nacházíme na konzervatořích a

vyšších odborných školách. Nárůst sledujeme poměrně pravidelný mezi školními roky 2003/2004 a 2010/2011, kdy počet cizinců na mateřských školách zůstává okolo 3000 žáků, na základních školách 13-14000 žáků, mírný vzestup můžeme sledovat na konzervatořích a naopak propad na vyšších odborných školách a počet cizinců na vysokých školách se zvyšuje zhruba o 3000 žáků.

Mezi školními roky 2011/2012 a 2016/2017 již je vzestup mírnější. Na mateřských školách se každým rokem zvyšuje počet zhruba o 1000 žáků, na základních školách o 1-2000 žáků, vzestup můžeme sledovat na konzervatořích i na vyšších odborných školách a počet cizinců na vysokých školách se zvyšuje zhruba o 1000 žáků.

R41 Mateřské, základní a střední školy, konzervatoře, vyšší odborné a vysoké školy - studující cizinci

Nursery, basic, and secondary schools, conservatoires, higher professional schools, and universities - foreign students

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Source: Ministry of Education, Youth, and Sports

Ukazatel	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	Indicator
Mateřské školy	3 252	3 244	3 213	2 811	3 078	3 535	3 963	4 223	4 714	5 434	6 307	7 214	8 302	9 494	Nursery schools
Základní školy	12 973	12 113	12 279	12 504	12 963	13 583	13 839	14 109	14 315	14 551	15 109	16 477	18 281	20 237	Basic schools
Střední školy	3 584	4 250	4 940	5 615	6 314	7 134	7 900	8 458	8 852	9 024	9 147	8 837	8 763	9 063	Secondary schools
Konzervatoře	74	82	93	112	110	131	118	136	151	169	185	217	212	214	Conservatoires
Vyšší odborné školy	385	353	313	304	321	307	349	426	464	510	547	552	587	611	Higher professional schools
Vysoké školy ¹⁾	13 068	17 061	20 880	23 867	27 047	30 128	34 439	37 507	38 719	39 442	40 359	40 971	42 117	43 622	Universities ¹⁾

¹⁾ Údaje za studenty VŠ k 31. 12. 2016. Data se nemusí shodovat s informacemi publikovanými v minulých letech, neboť data v matrikách vysokých škol se mohou aktualizovat i zpětně.

¹⁾ Data on university students as at 31 December 2016. The data may not be the same as those published in previous years, because data in students' registers of universities can be updated also backwards.

Graf: Mateřské, základní a střední školy, konzervatoře, vyšší odborné a vysoké školy – studující cizinci (Data - vzdělávání cizinců, 2017 [online])

6 Vzdělání cizinců v evropském a mezinárodním kontextu

Z pohledu evropských zkušeností se výuka cizinců vnímá jako dlouhodobě sledovaná problematika. V České republice se až v posledních letech začaly objevovat výukové materiály i obecně větší důraz na tuto skupinu.

Sociální inkluze a soudržnost je nyní důležitým tématem, dokument Rady Evropy *The linguistic and educational integration of children and adolescents from migrant backgrounds* jej označuje jako jednu z výzev, kterými by se nyní evropské státy měly zabývat.

O současné situaci v Evropě vypovídají výzkumné zprávy Evropské komise: „*Evropská komise si průběžně nechává zpracovávat výzkumné zprávy týkající se tématu vzdělávání a integrace dětí s migrační zkušeností. Mezi důležitá témata patří úspěšnost dětí s migrační zkušeností při překonávání bariér, které jim jejich životní situace přináší, ztráta motivace při zařazování do nižších ročníků, horší výsledky ve vzdělávání. Ukazuje se, že více než etnicita má na těchto problémech podíl sociální zařazení do společnosti a vzdělání, kterého dosáhli rodiče. Jako klasická překážka ve vzdělání je identifikována jazyková bariéra, která nabývá na závažnosti, čím vyšší je věk dítěte v době příjezdu. Častým tématem je též skutečnost, že vyučovací jazyk se zpravidla významně odlišuje od jazyka hovorového, který je používán mimo školu*“ (Titěrová a kol., str. 11-12, 2014)

Míra znevýhodnění dětí z imigračních rodin se ukazuje jako odlišná u jednotlivých států a jejich nastavení. Mapování úspěšnosti žáků cizinců zpracovává například Program pro mezinárodní hodnocení žáků PISA (Programme for International Student Assessment). Program se zabývá potenciálem žáků s odlišným mateřským jazykem u dětí s přímou zkušeností migrace. Důraz je v programu kladen i na strategie a programy podporující zranitelnou skupinu žáků věku přibližně 15 let, jejichž zanedbání by mohlo vést k ohrožení inkluzivního procesu.

Mezi důležité dokumenty patří i Social Investment Package Evropské komise, který jako hypotetický problém v souvislosti s výukou cizinců uvádí i předčasné opouštění vzdělávacího systému. Právní otázku vzdělávání řeší dokument Evropská sociální charta, která si klade za cíl překonávání faktorů překážejících v dosahování základního vzdělání.

Země, které mají s výukou cizinců dlouhodobou zkušenost, se významně zabývají odstraňováním bariér k dosažení úspěchu ve vzdělávání i snahou předejít předčasnému opouštění vzdělávacího systému. Nedílnou součástí předmětu jejich zájmu jsou i podpora výuky jazyka dané země a současně jazyka mateřského. (Titěrová a kol., 2014)

Pro Českou republiku se jako inspirace v přístupu k žákům s odlišným mateřským jazykem nabízí paralela k sousednímu Německu: „*Pro českou realitu nabízejí poměrně důležitý zdroj inspirace zkušenosti ze sousedního Německa, které je nám kulturně blízké a některé oblasti, např. Sasko mají také obdobnou skladbu cizinců jako Česká republika. Saský model začleňování představuje systém kontinuální podpory jazykového vzdělávání migrantů. Výuka jazyka je zde zohledňována jak na obecné, tak odborné úrovni a tvoří základní předpoklad pro školní integraci. Kontinuita jazykové přípravy je zajištěna tříetapovým modelem, který zahrnuje jak přípravné kurzy, tak spolupráci a zapojení pedagogů ve všech předmětech pro posílení výuky odborného jazyka. Naopak z bavorské zkušenosti vznikl metodický materiál KIKUS11, který je zaměřen na jazykovou podporu dětí cizinců v předškolním vzdělávání.*“ (Titěrová a kol., str. 12, 2014)

7 Skupiny žáků-cizinců v České republice

7.1 Občané Evropské unie

V rámci Evropské unie jsou za účelem zlepšení podmínek mobility mezi členskými státy v každém kraji zřízeny pro děti občanů jiného členského státu zřízeny třídy pro jazykovou přípravu.

„Ředitel školy, ve které žák plní povinnou školní docházku, vyrozumí zákonného zástupce žáka do jednoho týdne po přijetí žáka do školy o:

— možnosti docházky do tříd pro jazykovou přípravu a povinnosti rodičů podat žádost o zařazení dítěte do těchto tříd,

— způsobu zařazování žáka do tříd pro jazykovou přípravu a místech jejich zřízení (školský zákon, § 20, vyhláška č. 48/2005 Sb., §10, 11).“ (Radostný, str. 19, 2011)

Krajský úřad poskytuje ředitelům škol ve svém regionu seznam škol, které jsou schopny poskytovat výuku českého jazyka žákům s odlišným mateřským jazykem. Třídy s jazykovou přípravou mají za cíl bezplatně poskytnout jazykovou přípravu žákům ze zemí Evropské unie z důvodu začlenění do vzdělávání v České republice. (Radostný, 2011)

Podrobnosti organizace nalezneme ve vyhlášce č. 48/2005 Sb.:

„(2) Ředitel školy uvedený v odstavci 1 zřizuje třídu nebo třídy pro jazykovou přípravu.

(3) Ředitel školy, ve které žák plní povinnou školní docházku, vyrozumí zákonného zástupce žáka uvedeného v odstavci 1 do jednoho týdne po přijetí žáka do školy o možnosti docházky do tříd pro jazykovou přípravu.

(4) Žák uvedený v odstavci 1 se do třídy pro jazykovou přípravu zařazuje na žádost zákonného zástupce žáka podanou řediteli školy uvedený v odstavci 1, a to nejpozději do 30 dnů od podání žádosti.“ (Novela vyhlášky Č. 48/2005 SB, 2018 [online])

7.2 Azylanté a žadatelé o azyl

V České republice se setkáváme s relativně nízkým zastoupením jedinců, kteří byli diskriminováni či pronásledováni z důvodů politických, náboženských a jiných.

„Dříve se při vzdělávání azylantů a žadatelů o azyl postupovalo podle Metodického pokynu ke školní docházce žadatelů o azyl (č.j. 10149/2202-22), podle kterého bylo mimo jiné možné zřizovat tzv. vyrovnávací třídy. Podle současné legislativy jsou osoby v „postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky“ považovány za žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, konkrétně se sociálním znevýhodněním (školský zákon, §

16,odstavec 4). Podle tohoto paragrafu mají žáci se SVP „právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení“. Zároveň pro ně může být zřízena pozice asistenta pedagoga (školský zákon, § 16, odstavec 6, 9).“ (Radostný, str. 21, 2011)

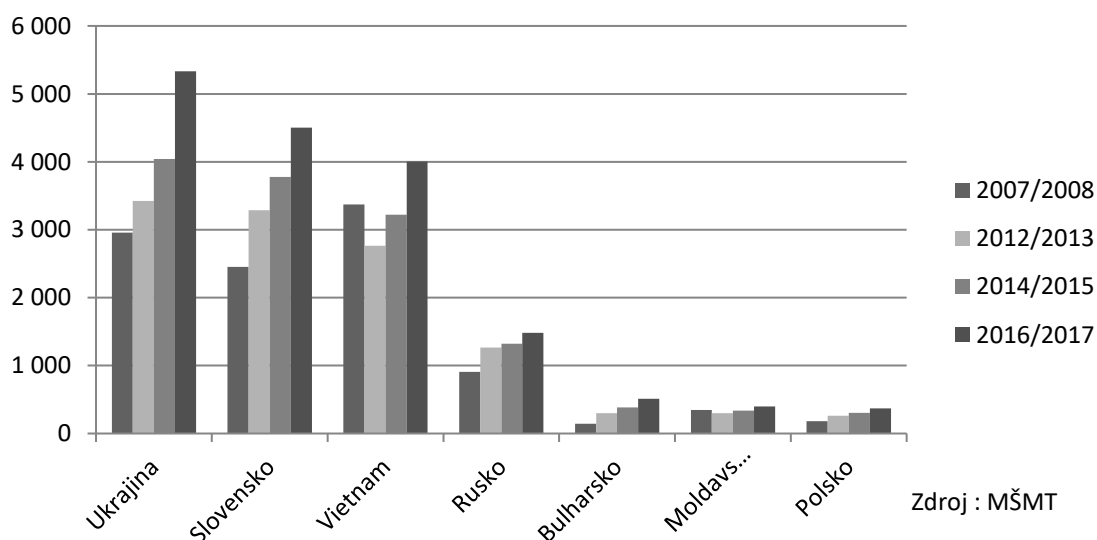
7. 3 Občané třetích zemí

Zákony týkající se vzdělávání neumožňuje občanům třetích zemí žádnou jazykovou přípravu a je tedy nutné, aby inkluze spolu s výukou českého jazyka probíhala na základě spolupráce školy a rodičů.

„Pokud do školy přijde žák rodičů z takzvaných třetích zemí (tj. států mimo EU), měl by ředitel školy vyrozumět do týdne zákonného zástupce žaka o jeho možnostech, právech a povinnostech (Radostný, str. 21, 2011)

Podle státního občanství můžeme sledovat vývoj počtu žáků s odlišným mateřským jazykem na základních školách od roku 2007/2008 viz následující graf.

Graf : Cizinci-žáci základních škol podle vybraných státních občanství - vývoj od školního roku 2007/2008

(Život cizinců v ČR, 2017 [online])

8 Legislativa v oblasti výuky cizinců

Legislativa v oblasti výuky cizinců prošla v posledních letech řadou úprav. Kromě novelizovaného školského zákona došlo k úpravám v oblastech podpůrných opatření i financování.

8. 1 Novelizovaný školský zákon 82/2015 Sb.

Touto novelou se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Novelizovaný zákon vymezuje pět stupňů podpůrných opatření, která se mohou týkat i žáků s odlišným mateřským jazykem na základě vyšetření v některém ze školských poradenských zařízení. Dle výkladu novely 82/2015 získává žák s odlišným mateřským jazykem má nárok na:

- podporu realizovanou z §16 školského zákona
- Žák s odlišným mateřským jazykem má nárok na souběžnou jazykovou podporu z §20 a §16 školského zákona
- Školská poradenská zařízení jsou povinna poskytnout poradenskou pomoc žákům s odlišným mateřským jazykem, kteří o ni požádají

(Výklad novely ŠZ, 2018 [online])

8. 2 Vyhláška 416/2017 Sb.

Vyhláška č. 416/2017, která byla publikována 8. prosince, mění vyhlášku č. 27/2016 o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Na základě první novely, kterou byla vyhláška č. 270/2017 se mění přehled podpůrných opatření. Příkladem této proměny je změna počtu žáků navštěvujících skupinu, které může být poskytnuta pedagogická intervence, k navýšení ze čtyř na šest žáků. Nově je také zavedená normovaná finanční náročnost. (Vyhláška 416/2017, 2018 [online])

8. 3 Novelizační vyhláška č. 256/2012 Sb.,

Novelizační vyhláška č. 256/2012, kterou se upravuje vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, nyní umožňuje přizpůsobení výuky ve třídách pro jazykovou přípravu žáků cizinců z důvodu jejich potřeb a možností školy na základě §10 vyhlášky. (Novela vyhlášky Č. 48/2005 SB, 2018 [online])

8. 4 Vyhláška č. 116/2011 Sb.,

Vyhláška č. 116/2011 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních je oproti předchozí č. 72/2005 doplněna v §2 o zdůraznění nutnosti vytvoření vhodných podmínek bez rozdílu s uvedením, že se tato potřeba netýká pouze

jedinců se zdravotním či sociálním znevýhodněním, případně žáků se zdravotním postižením, ale i žáků, kteří jsou příslušníky jiných kultur nebo etnických skupin. (Výklad vyhlášky č. 116/2011, 2018 [online])

9 Financování výuky žáků s OMJ

Přijetí žáka s odlišným mateřským jazykem bývá pro školu finančně náročná záležitost, náklady na inkluzi těchto žáků často nejsou zohledněny v rozpočtech daných škol. Kromě individuálního přístupu je třeba zajištění výuky českého jazyka a případné doučování z dalších předmětů. V souvislosti s přijímáním žáka s odlišným jazykem je kromě zohlednění jazykové bariéry nutné zajistit i prevenci a případné řešení kulturního šoku za pomoci školního psychologa nebo speciálního pedagoga. V současné době je však inkluze usnadněna normativním financováním. V souvislosti je i využití grantů, které se ovšem vztahují primárně na běžný rok a ne na školní, tudíž s nimi nemají pedagogové příliš úspěšnou praxi. Škola v takovém případě musí vynaložit úsilí na plánování aktivit bez jistoty, že na ně získají finanční podporu. (Kostecká, 2013)

Při vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem je možné využít k financování některý z rozvojových programů MŠMT. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy každoročně vyhlašuje rozvojové programy pro základní školy. Cílem ministerstva je podpora výuky českého jazyka jako cizího jazyka o aktivity spojené s inkluzí žáků s odlišným mateřským jazykem. Vyhlašované rozvojové programy jsou následující:

- *„Zajištění podmínek základního vzdělávání žáků a postavením azylantů nebo účastníků řízení o udělení azylu na území ČR nebo dětí cizinců umístěných v zařízení pro zajištění cizinců*

- *Zajištění bezplatné přípravy k začlenění do základního vzdělávání dětí se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie*

- *Bezplatná výuka českého jazyka přizpůsobená potřebám žáků-cizinců z třetích zemí*

- *dotační program (DP) „Podpora integrace cizinců na území ČR“, kterého se mohou zúčastnit jak školy, tak NNO a ostatní organizace zaměřující se na problematiku vzdělávání cizinců.“*

(Informace o vzdělávání cizinců na území ČR pro krajské úřady a základní školy, 2018 [online])

Program Zajištění bezplatné přípravy k začlenění do základního vzdělávání dětí se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie je financován na základě spolupráce kraje a školy, která vzdělává žáka z Evropské unie. Peníze pak umožňují vznik jazykových tříd a financování didaktických pomůcek.

Bezplatná výuka českého jazyka přizpůsobená potřebám žáků-cizinců z třetích zemí je rozvojový program, o který žádají konkrétní školy. Díky tomuto programu je možné žádat o jazykové kurzy i vzdělávání pedagogů a případné snížení počtu žáků ve třídě.

Dotační program Podpora integrace cizinců na území ČR umožňuje financování jazykového vzdělání cizinců. Díky němu mohou žáci s odlišným mateřským jazykem navštěvovat kurzy češtiny a získávání tak jazykovou kompetenci důležitou k jejich inkluzi.

(Financování kurzů češtiny, 2018 [online])

Další program, který se zabývá podporou žáků s odlišným mateřským jazykem, se týká podpory vzdělávacích aktivit národnostních menšin.

„Cílem programu je podpora vytváření podmínek pro naplňování státní politiky v oblasti vzdělávání v jazycích národnostních menšin, programu podpory vzdělávání dětí a žáků pocházejících z odlišného jazykového a kulturního prostředí, podpora projektů multikulturní výchovy dětí, žáků a mládeže do věku 26 let směřující k posilování vědomí o obecné lidské sounáležitosti, poznávání historie a kultury jiných národů, vedoucích ke vzájemné toleranci a boji proti rasismu a xenofobii.“ (Dotační program MŠMT Podpora vzdělávacích aktivit národnostních menšin v roce 2018, 2018 [online])

9. 1 Financování asistenta pedagoga

Novela školského zákona s vyhláškou 27/2016 sbírky upravuje nárok na asistenta pedagoga, kterého mohou nyní využít nejen žáci se zdravotním znevýhodněním nebo postižením, ale i žáci s odlišným mateřským jazykem s 3. stupněm podpůrného opatření. O stupni podpůrného opatření rozhoduje školské poradenské zařízení na základě diagnostického vyšetření speciálně vzdělávacích potřeb. V současné době dochází ke změně čerpání finančních prostředků, kdy se přechází modulu A a B rozvojového programu k modulu c:

„Dotaci lze použít na financování asistenta pedagoga, který vykonává činnosti v souladu s nařízením vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, povolání č. 2.16.05. Asistent pedagoga, který využíval finanční podpory asistenta pedagoga z rozvojového programu do 31. prosince 2017 a v jehož případě dle vyjádření ŠPZ tato potřeba pro žáka trvá nadále, bude na základě předložení žádosti o financování asistenta pedagoga i se všemi jejími náležitostmi podpora z rozvojového programu pokračovat.“

MŠMT upozorňuje, že čerpání finančních prostředků z modulu A a modulu B rozvojového programu bude ukončeno k 31. 8. 2018, což je v souladu s § 32 odst. 1 přechodného ustanovení vyhlášky č. 27/2016 Sb., kde je stanoveno, že „školy poskytují podpůrná a

vyrovnávací opatření podle vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů, do doby zahájení poskytování podpůrných opatření podle této vyhlášky, nejdéle však podobu 2 let ode dne nabytí účinnosti této vyhlášky“. Financování asistentů pedagoga bude nadále možné pouze v rámci podpůrných opatření, šablon operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání a modulu C výše uvedeného rozvojového programu. “

(Možnosti financování asistentů po 31. 8. 2018, 2018 [online])

10 Inkluze a podpůrná opatření

Děti a žáci jsou ve školském zákoně definováni z hlediska podpory: „*Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením*“ (ŠZ, §16, odst. 1, 2018, [online])

V novelizovaném školském zákonu 82/2015 Sb., který mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání spolu s vyhláškou 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných můžeme nalézt podpůrná opatření týkající se žáků s odlišným mateřským jazykem. Jejich zařazení do stupňů je následující:

„V 1. stupni PO děti a žáci s pokročilou úrovní vyučovacího jazyka, kteří potřebují podporu především v jazykovém rozvoji v rámci jednotlivých předmětů a oborů. PO prvního stupně slouží ke kompenzaci mírných obtíží ve vzdělávání žáka, u nichž je možné prostřednictvím mírných úprav v režimu školní výuky a domácí přípravy dosáhnout zlepšení.

V 2. stupni PO – děti a žáci s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka (odpovídá úrovni znalosti českého jazyka B1-B2, dle SERR), což vyžaduje individuální přístup ke vzdělávacím potřebám žáka, úpravy v organizaci a metodách výuky, v hodnocení žáka, ve stanovení postupu i forem nápravy a případně využití IVP. Nárok mají např. na 3 hod. ČDJ týdně, nejvýše 120 hod. ročně na ZŠ a SŠ, úpravu obsahu vzdělávání, speciální učebnice, aj.

Ve 3. stupni PO – děti a žáci s neznalostí vyučovacího jazyka (český jazyk A0-A2), což vyžaduje znatelné úpravy v metodách práce, organizaci a průběhu vzdělávání, úpravě ŠVP, v hodnocení žáka. Rozsah těchto opatření zahrnuje zejména úpravy ve strategiích práce s učivem, úpravy v podmínkách a postupech školní práce a domácí přípravy, včetně posilování motivace a postojů ke školní práci, v odůvodněných případech pak také úpravy obsahů vzdělávání. Nárok mají např. na 3 hod. ČDJ týdně, nejvýše 200 hod. ročně na ZŠ a SŠ, úpravu obsahů vzdělávání, speciální učebnice a pomůcky, aj.“

(Novela ŠZ, 2017 [online])

Ačkoli jsou podpůrná opatření rozdělena do pěti stupňů, žáků s odlišným mateřským jazykem se týkají pouze první tři. Čtvrtý a pátý stupeň bývá uplatňován pouze v případě, kdy je jazyková bariéra kombinována např. se zdravotním postižením.

10. 1 Možnosti podpory podle § 16 školského zákona

„Na podpůrné opatření ve smyslu § 16 odst. 1 školského zákona má nárok osoba (dítě, žák nebo student), která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje jeho poskytnutí. V případě osoby, jejímž mateřským nebo základním dorozumívacím jazykem je jiný jazyk než český, lze identifikovat speciální vzdělávací potřeby mimo jiné i s přihlédnutím k jejímu kulturnímu prostředí a jiným životním podmínkám (včetně pobytu a vzdělávání v jinojazyčném prostředí než českém) (Informace ke vzdělávání dětí a žáků-cizinců, 2018 [online])

Žák či žákyně ovšem nezískává nárok na podpůrná opatření pouze díky § 16 školského zákona. Podle vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných mají žáci na základě doporučení školského poradenského zařízení nárok na podpůrná opatření. V § 16 školského zákona ovšem není rozděleno postavení žáků s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka, kteří mají ovšem české občanství a postavení žáků se státním občanstvím jiné země (Informace ke vzdělávání dětí a žáků-cizinců, 2018 [online])

10. 2 Způsob podpory dítěte bez znalosti nebo s omezenou znalostí češtiny

V podpoře žáka s odlišným mateřským jazykem je nutná jazyková příprava a následná podpora při výuce. Žák s cizí státní příslušností má na základě §20, odst. 5 a 6 školského zákona nárok na jazykovou přípravu. Povinností školy je tedy zajištění výuky češtiny jako druhého jazyka.

Druhým krokem je podpora žák s odlišným mateřským jazykem v běžné výuce. Na základě zpracovaného plánu pedagogické podpory a po jeho vyhodnocení je možné doporučit objednání žáka na vyšetření do školského poradenského zařízení. (Podpora žáků v praxi, 2017 [online])

11 Žák cizinec v české škole

11. 1 Příprava na přijetí žáka s odlišným mateřským jazykem

Mezi doporučené postupy patří příprava koncepce a strategie práce s žákem. Tato část se zabývá konkrétním zajištěním specifických vyučovacích forem či doučování a zajištěním pedagogického pracovníka zaštiťujícího koordinaci výuky českého jazyka. Dalším krokem je příprava náplně prvního setkání a přijímacího pohovoru se zákonnými zástupci žáka. Úkolem tohoto setkání je seznámení s vzdělávacím systémem České republiky a zároveň o vnitřní struktuře organizace v konkrétní škole. Toto setkání může proběhnout za přítomnosti tlumočníka. O výhodách jeho přítomnosti mluví ve své publikaci Maria Cherkashina: *„Je proto nesmírně důležité, aby tlumočení pro cizince, kteří se ještě dostatečně neorientují v realitě nové země, zohledňovalo i možný nedostatek mimojazykových kompetencí, čili právě neznalost kulturního kontextu. Znamená to také, že by si tlumočník, který se k takovému úkonu hlásí, měl být vědom kulturních faktorů, které mohou ovlivnit proces porozumění mezi klientem a zástupcem instituce, a především by měl umět s těmito faktory pracovat takovým způsobem, aby negativně neovlivnily průběh jednání. Proto je také – kromě výborné znalosti mateřštiny a tlumočeného jazyka – nejpodstatnějším rysem profesionálního komunitního tlumočníka velmi dobrá orientace v realitě obou zemí a schopnost zprostředkovat efektivní komunikaci v interkulturním a institucionálním“* (Cherkashina, str. 21, 2017)

Rozhovor zpravidla probíhá řízenou formou a je důležité, aby škola od rodinných příslušníků vyžádala potřebnou dokumentaci. Ředitel školy pak zákonné zástupce informuje a způsobu vedení třídy pro jazykovou přípravu a možnosti jejího využití (Šindelářová, 2015 [online])

Kromě rozhovoru je pak třeba vyřešit i kulturní zvyklosti: *„Případné neobvyklosti jako je např. šátek muslimských dívek je nejlépe řešit prakticky. Např. je možné vyjednat s rodiči pravidla typu: žákyni musí být vidět tvář, šátek musí být pro fyzické a pracovní činnosti dobře uvázan apod.“* (Diskriminace do školy nepatří, str. 9, 2016)

11. 2 Metodika práce s žáky s odlišným mateřským jazykem

Metody, které můžeme využít při výuce žáků s OMJ popisuje ve své Metodice Šindelářová: *„Při osvojování jazykové kompetence v cílovém jazyku žáky-cizinci v základním vzdělávání lze uplatnit např. z behavioristické koncepce jak klasické podmiňování prostřednictvím pasivních, receptivních dovedností, tak podmiňování operační / instrumentální spojené s produkcí jazykových vyjádření, jež napomáhají žákům-cizincům formovat zejména způsob myšlení v osvojovaném jazyce.“* (Šindelářová, str. 10-11, 2012)

Podobně jako u asistence žákům se sluchovým postižením, kdy ve třídě může být slyšící učitel a neslyšící asistent, je možné i využití dvojjazyčných asistentů u žáků s odlišným mateřským jazykem. Výhodou je i tím získané pracovní uplatnění cizinců. Konkrétní popis vidíme v knize Martina Benda: „*Napadlo nás tedy spojit podporu cizinců v jejich pracovním uplatnění a pedagogů v jejich práci s žáky s OMJ a v neposlední řadě i samotných žáků s OMJ. Podařila se nám tak (doufáme) trojitá podpora: učitelů, dospělých cizinců i žáků s OMJ. Dvojjazyční asistenti ale — i přes svoje specifikum obsažené ve svém názvu — zdaleka nepomáhají jen při vzdělávání dětí a žáků s OMJ. Asistují učitelům i při práci s jinak znevýhodněnými dětmi. A to považujeme za důležitý moment, neboť mnoho Čechů považuje cizince za pasivní příjemce pomoci od státu bez vlastní snahy „se integrovat“.* (Benda, str. 5, 2016)

O začlenění žáků s odlišným mateřským jazykem a nutnosti komplexního přístupu hovoří ve své publikaci Titěrová: „*Začlenit žáka s OMJ vyžaduje komplexní přístup. Neexistuje jeden platný postup, jak zvládnout začleňování a výuku dětí s OMJ. Každý případ je specifický jak okolnostmi a možnostmi školy, tak i osobnostní stránkou žáka. Důraz by se měl klást na to, aby žáci s OMJ dostali adekvátní podporu v rámci vzdělávací instituce, kterou navštěvují. Přínosnou pomůckou při práci se žákem s odlišným mateřským jazykem může být Profil na jednu stránku, pomocí kterého zjišťujeme silné stránky dítěte, jeho záliby a osvědčené metody učení.*“ (Titěrová, str. 16, 2014)

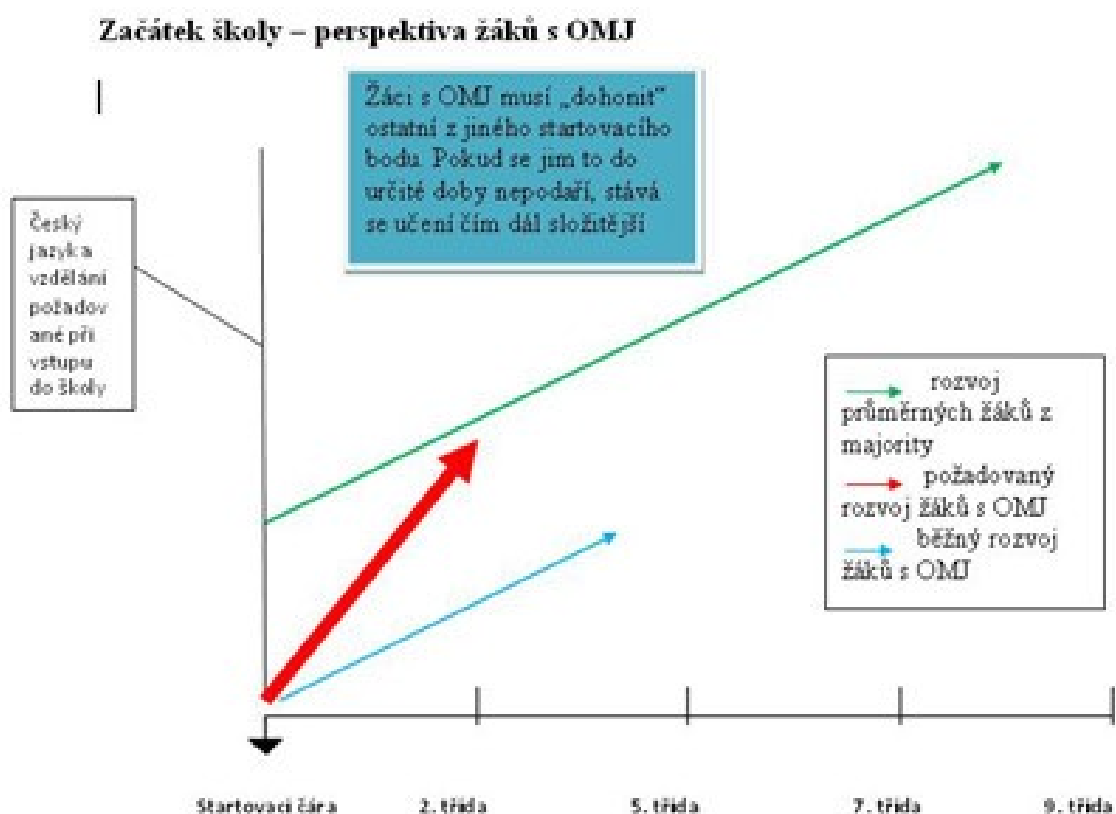
Metoda profilu na jednu stranu souvisí s tématem individuální podpory dítěte. Rozvoj žáka je stavěn na základě stanovení jeho silných stránek, kromě nich autor profilu sestaví i výčet důležitých zvyků, osob a dalších okolností, které ovlivňují chování dítěte a z jeho pohledu jsou důležité i pro pobyt ve škole. (Profil dítěte na jednu stranu, 2018 [online])

V rámci vzdělávání se setkáváme s pojmem multikulturní výchova. I ta je nedílnou součástí metodiky práce s žáky s odlišným mateřským jazykem a nacházíme dvě základní pedagogické koncepce:

- „*KONCEPCE (A) nahlíží na multikulturní výchovu jako na proces, jehož prostřednictvím si jednotlivci vytvářejí dispozice k pozitivnímu vnímání odlišných kultur. Na tomto základě regulují své chování k příslušníkům jiných etnik. Jedná se o snahu začleňovat do školního vzdělávacího programu takové obsahy, z nichž si žáci osvojují vědomosti a postoje o jiných národech. Cílem je, aby tyto vědomosti eliminovaly vznik předsudků vůči příslušníkům jiných etnik.*

- *KONCEPCE (B) vidí multikulturní výchovu jako konkrétní vzdělávací program, který zabezpečuje žákům z etnických či jiných minorit takové učební prostředí a takové vzdělávací obsahy, které jsou přizpůsobeny specifickým jazykovým nebo kulturním potřebám těchto žáků*“ (Mojžíš, str. 26, 2014)

V literatuře zabývající se žáky s odlišným mateřským jazykem se setkáváme s metaforou „pohybujícího se cíle.“ Týká se problému, kdy se žák musí naučit nový jazyk a zároveň v něm probírané učivo. (Děti a žáci s OMJ, 2018 [online])

Graf 3. Perspektiva žáků s OMJ (Perspektiva žáků s OMJ, 2018 [online])

V období mladšího školního věku, kdy se děti nejprve adaptují na školu a kolektiv, často vyžadují vyšší pozornost ze strany dospělých. Učení je úzce propojeno s vyučovací schopností učitele. Toto období je také velmi bohaté na jazykový vývoj. Je ale nutné neustále sledovat, zda dítě porozumí významu slova. Dochází zde velmi často k mezijazykovému vlivu, kdy žák používá gramatiku jiného jazyka – např. *K mezijazykovým vlivům, které se při procesu osvojování si cizího jazyka vyskytují, patří např. transfer. Ten obvykle bývá definován jako přenášení prvků z jednoho jazyka do druhého. Může se týkat různých*

jazykových oblastí, např. písemného systému, hláskování, fonologie, pragmatiky, gramatiky apod. Jedním z příkladů, který by bylo možné na tomto místě uvést, je např. používání fráze *I have twelve years* (Já mám dvanáct let) českými studenty, kteří se učí angličtinu jako cizí jazyk. Správně by fráze měla znít *I am twelve years old* (Já jsem dvanáct let starý).

(Doleží 2014, str. 23)

Portál Inkluzivní škola uvádí na základě *Working Paper 5: The Distinctiveness of EAL: A Cross-Curriculum Discipline. (1999) Watford : NALDIC* pět základních principů práce s žáky s odlišným mateřským jazykem:

1. Aktivace předchozích vědomostí žáka

Jedná se o začlenění nových poznatků do již známých mentálních schémat o světě, kdy dochází k učení se novému jazyku i obsahu zároveň.

2. Informace v kontextu

Velmi dobrou podporou při vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem je kontextuální předávání informací doplněné vizuálním ztvárněním.

3. Povzbuzení k jazykovému projevu

Žáci mají být vedeni k aktivnímu používání jazyka, které musí být jasně podporováno a tím vede ke zvyšování sebevědomí. Pomocí pravidelného mluveného a psaného projevu je pak snadné zaznamenat aspekty jazyka, na které je potřeba větší zaměření při výuce.

4. Důraz na vztah mezi formou a funkcí v jazyce

Při vzdělávání je nutné komentovat užívanou jazykovou či gramatickou formu a spolu s ní vysvětlovat její funkci v daném projevu.

5. Rozvoj nezávislosti žáků

Pomocí různých strategií a využitím řazení do skupin podporující sociální kooperaci se rozvíjí nezávislost žáků s odlišným mateřským jazykem. (Děti a žáci s OMJ, Inkluzivní škola [online])

Program Hello Czech Republic vypracoval metodiku konkrétních aktivit, které jsou spojeny jednotnými cíli: „Jde o cíle zaměřené na to, aby každý žák:

- dokázal vyjádřit smysluplná etická stanoviska založená na znalosti lidských práv a základních demokratických hodnot i na osobních zkušenostech

- respektoval to, že všichni lidé mají stejnou hodnotu

- distancoval se od aktivit, při nichž jsou jiní lidé vystaveni útlaku a ponižování, a dokázal rovněž svým dílem pomoci ostatním

- dokázal se ztotožnit s jinými lidmi, pochopit situace, v nichž se nacházejí, a rozvinul v sobě vůli jednat s ohledem na jejich zájmy“ (Procházková, str. 8, 2015)

Nejen žák má ale své cíle. Učitel by měl být schopen vysvětlit žákům základní hodnoty, které jsou zvykem v České republice, a jejich dopad na život jich samotných. Pomocí diskuse by si pak měli žáci vyjasnit různé názory či představy. Učitel by měl i společně se třídou vypracovávat pravidla a zásady, které pro třídu platí. Důležitou zásadou je pak předcházení různým formám diskriminace.

Kromě cílů žáků učitelé je vhodná i příprava ostatních spolužáků v případě, kdy žák nastupuje do některého z vyšších ročníků: „*Příprava žáků na příchod nového spolužáka může být různá. Žák-cizinec má své jméno, které by žákům mělo být známo. Učitel by s žáky měl promluvit o zemi původu žáka cizince. Důležité je v žácích podporovat empatii, tedy schopnost vžít se do role žáka cizince. Žáci by měli znát důvod migrace a učitel by měl upozornit na možná traumata, která se stěhováním do jiné země souvisí.*“ (Kocianová, str. 32, 2015)

11. 3 Vstup do školy z pohledu žáka cizince

Jak vnímají samotní žáci – cizinci svůj vstup do českých škol, můžeme sledovat na následujících ukázkách:

„*Jednoho dne mi máma řekl, že se stěhujeme do světa Bohemia. Já jsem si myslel že si máma dělá srandu a když jsme dorazili na místo, tak jsem měl oči úplně do kořán a puslu otevřenou tak moc, že by se mi tam vešel dokonce i medicínbal, pak jsem se zeptal jak se tam mluví, máma mi řekla že bohemsky. Ale já neuměl bohemsky ani jsem nevěděl že svět bohemia existuje máma mi řekla že půjdu do školy. Druhý den jsem šel do školy, dali mě do 1. třídy i když mi je 11 let asi mě dali do 1. třídy jenom kvůli tomu že neumím bohemsky.*“ (Čeština je i můj jazyk: sborník literární a tvůrčí soutěže., str. 26, 2015)

Tomáš Čech ve své publikaci uvádí rozhovory se žáky z různých zemí, kteří nejprve popisují organizaci a průběh vzdělávání ve své vlasti a pak srovnání se začátkem vzdělávání v České republice: „*Hlavně jsem se tady ve škole bála mluvit. Když jsem přijela do Česka, byl prosinec a učitelé mi řekli, že mě dva týdny nebudou zkoušet, ani se mě na nic ptát, abych se měla čas zorientovat. Když ty dva týdny vypršely, tak už sem se začala bát, že mě budou zkoušet a já jim nebudu umět česky odpovědět. Nakonec jsem půl roku mluvila anglicky, vždycky když mě zkoušeli. Pak jsem se pomalu rozmluvila česky a už to nějak šlo.*“ (Čech, str. 132, 2015)

V návaznosti na poskytnuté rozhovory pak publikace nabízí návrhy námětů pro výuku. Z dlouhodobých projektů se například u žáků pocházejících z Ukrajiny nabízí využití tématu hladomoru, který tam nastal ve 30. letech 20. století. Vytvořením projektu týkající se oblasti,

ze které žák s odlišným mateřským jazykem pochází, nabízí kromě získání nových vědomostí i vynikající prostředek ke komunikaci a začlenění žáka do třídy. (Čech, 2015)

11. 4 Hodnocení žáků s o odlišným mateřským jazykem

Vyhláška č. 48/2005 Sb. ve své novelizované podobě z roku 2012 stanovuje v §15 odst. 6, že v případě „*hodnocení žáků cizinců, kteří plní v České republice povinnou školní docházku, se úroveň znalosti českého jazyka považuje za závažnou souvislost podle odstavců 2 a 4, která ovlivňuje jejich výkon.*“ (Jak hodnotit, 2017 [online])

ve školském zákoně (§ 52, odstavec 2 a 3 (ZŠ) a § 69, odstavec 5 a 6 (SŠ)) „*Nelze-li žáka hodnotit na konci prvního pololetí, určí ředitel školy pro jeho hodnocení náhradní termín, a to tak, aby hodnocení za první pololetí bylo provedeno nejpozději do dvou měsíců po skončení prvního pololetí. Není-li možné hodnotit ani v náhradním termínu, žák se za první pololetí nehodnotí. Nelze-li žáka hodnotit na konci druhého pololetí, určí ředitel školy pro jeho hodnocení náhradní termín, a to tak, aby hodnocení za druhé pololetí bylo provedeno nejpozději do konce září následujícího školního roku. V období měsíce září do doby hodnocení navštěvuje žák nejbližší vyšší ročník.*“ (Jak hodnotit, 2017 [online])

Před hodnocením žáka je nutné rozlišit, zda jsou případné chyby důsledkem odlišného mateřského jazyka, nebo se jedná o žáka se specifickou poruchou učení. Žák, který se učí číst ve svém mateřském jazyce, má oproti žákům s odlišným mateřským jazykem výhodu získanou mluvenou komunikací. Žáci cizinci si druhý jazyk teprve osvojují.

„*Otázkou je, zda je dyslexie ve druhém/ cizím jazyce problémem jazyka či problémem čtení. Na tuto otázku podle Łodej odpovídají dvě hypotézy (2016, s. 55–56). Podle první hypotézy je slabé čtení ve druhém/cizím jazyce způsobeno slabým čtením v jazyce mateřském. Hypotéza druhá pak přisuzuje slabost kompetence čtení chabým jazykovým znalostem. Autorka na základě psycholingvistických studií uvádí, že úroveň znalosti druhého/cizího jazyka vysvětluje 30–40% rozdílných úrovní ve čtení.*“ (Doleží, 2017, str. 20)

11. 5 Absence žáka – cizince nad 60 vyučovacích hodin

„*V § 50 školského zákona doplnila novela nový odstavec 4, který upravuje postup ukončení základního vzdělávání žáka – cizince, jenž po dobu 60 vyučovacích dnů nedoložil důvody své nepřítomnosti. Ustanovení nabízí řešení dosud obtížně řešitelných situací, kdy cizinec plnící v České republice povinnou školní docházku odcestuje zpět do zahraničí a nedá o sobě základní škole vědět, resp. neukončí oficiálně docházku do této školy. Ředitel základní školy pak neměl možnost cizince vyloučit a ve škole mu zůstávalo blokové jedno místo kapacity.*“

Z nového § 50 odst. 4 vyplývá, že dnem následujícím po šedesátém vyučovacím dnu nepřetržité neomluvené absence žáka – cizince přestává být tato osoba žákem školy. Ukončení právního vztahu ke škole nastává přímo ze zákona. Není nutné, aby ředitel školy vydával o této skutečnosti jakýkoli právní akt. Pouze provede odpovídající změnu v údajích ve školní matrice.“ (Brožovská, 2016 [online])

11. 6. Nová podpora žáků cizinců po nástupu do základní školy

Od začátku školního roku 2018/2019 vejde v platnost poskytování nových služeb podporujících žáky s odlišným mateřským jazykem. Novinkou v této pomoci je tzv. adaptační koordinátor, jehož hlavním cílem je pomoci s adaptací po dobu prvních dvou týdnů školní docházky. Náplní adaptačního koordinátora je seznámení nového žáka se školními právy i běžným režimem. Částečně bude i realizovat či se jinak podílet na uskutečnění výuky českého jazyka. Funkci adaptačního koordinátora bude plnit určený pedagogický pracovník dané školy.

Další novinkou v podpoře žáků cizinců je zajištění tlumočnické služby, kterou zajišťuje Národní institut pro další vzdělávání. Tato služba bude zdarma ve všech krajích. Náplní práce tlumočnicka je zajištění komunikace školy se žákem cizincem, případně jeho zákonnými zástupci. (Nová podpora žáků-cizinců po nástupu do základní školy, 2018 [online])

12 Příklady dobré praxe

12. 1 Příklad z praxe - Brno

Vynikající praxi v začlenění žáků s odlišným mateřským jazykem odvádí například Základní škola a mateřská škola, Brno, Staňkova 14. Kromě běžného vzdělávání je zde o přípravná třída pro žáky v předškolním vzdělávání. Školním vzdělávacím programem je jejich vlastní Škola bez hranic a škola je krajským úřadem Jihomoravského kraje, odborem školství a zřizovatelem Brno – Královo pole školou realizující bezplatnou přípravu k začlenění do základního vzdělávání pro žáky – cizince.

V této škole je celkem 186 žáků – cizinců s následujícím rozdělením původu: „*Naši kmenoví žáci jsou děti z blízkého okolí, poměrná část z nich dojíždí z okolních městských částí Brna. Dále přijímáme žáky-cizince z Evropské unie a třetích zemí, kterým poskytujeme výuku českého jazyka a začleňujeme je do běžných tříd ve všech ročnících. Ve školním roce 2017/2018 navštěvuje školu 186 žáků-cizinců z 28 zemí, z nichž je 132 dívek. Z těchto žáků je 10 žáků azylantů a 82 žáků s trvalým pobytem na území České republiky. Nejvíce žáků pochází z Ukrajiny (80), Indie (12), Ruska (12), Brazílie (8), Egypta (8), Maďarska (8), Rumunska (8), Vietnamu (7), Sýrie (6), Afghánistánu (5), Jihoafrické republiky (4), Itálie (3), Mongolska (3), Bulharska (2), Číny (2), Francie (2), Libye (2), Nigérie (2), Srbska (2), USA (2), Arménie (1), Izraele (1), Kazachstánu (1), Kolumbie (1), Lotyšska (1), Nepálu (1), Slovenska (1) a Španělska (1). Mateřskou školu navštěvuje 12 cizinců, přípravnou třídu dva žáci-cizinci.*“ (Humpová, 2018 [online])

12. 2 Příklad z praxe - Praha

Ve Veselé škole – církevní základní a základní umělecké škole v Praze není zřízena přípravná třída. Před přijetím žáka dochází k setkání ředitelky školy, třídního učitele/ učitelky, výchovného poradce a zákonného zástupce dítěte. První částí setkání je seznámení se s organizací školy i harmonogramu školního roku. Žák - cizinec je přijímán stejně jako ostatní žáci za podmínek podání žádosti o přijetí, odlišností je dodání potřebných dokladů – povolení k pobytu, rodný list a cestovní doklad.

Ve školním roce 2017/2018 je ve Veselé škole 12 žáků s odlišným mateřským jazykem, případně s bilingvní výchovou – 3 žáci. Všichni z těchto žáků mají v České republice trvalý pobyt a jsou z následujících zemí: Vietnam (3), Francie (2), Německo (1), Čína (1), Rusko (1), Maďarsko (1), Kongo (1), Srbsko (1), Ukrajina. (1)

Všichni žáci jsou zařazeni běžných třídách. Mezi nejčastější formy pomoci v rámci individuálního přístupu k žákům je zde důraz především na následující kroky:

- Při zkoušení z pravopisných jevů možnost dalšího vysvětlení
- Možnost práce s přehledy učiva
- Pravidelná kontrola porozumění
- Trénování tempa
- Pochvala za dílčí úspěchy

Na vysoké úrovni funguje komunikace se zákonnými zástupci a dochází tak k pravidelné kontrole a hodnocení úrovně znalosti českého jazyka.

Žáci jsou z počátku kromě znalosti pravopisných pravidel vedeni k poznávání krásy českého jazyka a především zvukomalby pomocí učení se krátkých říkanek či básní s vysvětlením významu slov.

Jeden z žáků se vzdělává na základě individuálně vzdělávacího plánu, který byl stanoven na podkladu diagnózy vývojové dysfázie a po vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně byla zohledněna i bilingvní výchova. Chlapec tedy kromě asistovaných hodin absolvoval jednu vyučovací hodinu týdně zaměřenou na kontrolu porozumění pravopisným jevům, procvičování a čtení s porozuměním.

12. 3 Příklad z praxe - Plzeň vesnice

Základní školu nedaleko Plzně navštěvuje celkem 9 žáků s odlišným mateřským jazykem. Celkem 6 z nich tvoří žáci z Bulharska, dva jsou ze Slovenska a jeden z Velké Británie. Na každého ze studujících žáků s odlišným mateřským jazykem škola vypracovala plán pedagogické podpory. Potýkají se ale se situací, kdy většina žáků – cizinců jsou ze zemí Evropské Unie, ale tuto základní školu budou navštěvovat pouze po dobu tří až šesti měsíců. I přes tuto krátkou dobu škola plán pedagogické podpory vypracovává, nicméně poradna nestihne provést vyšetření a tím pádem ani vydat podpůrná opatření. Škola tedy po vypracování plánu komunikuje s organizací Meta, která konzultuje konkrétní metody a postupy v práci se žáky s odlišným mateřským jazykem.

12. 4 Příklad z praxe – Plzeň město

Sídlíšní školu v Plzni navštěvuje celkem 36 žáků s odlišným mateřským jazykem. Jsou z následujících zemí: Ukrajina (13), Slovensko (11), Polsko (5), Bulharsko (3), Vietnam (1), Bělorusko (1), Litva (1), Moldavsko (1). Žáci cizinci nyní tvoří 5,5% z celkového počtu žáků.

Kromě snahy a schopností žáka s odlišným mateřským jazykem je při zapojení do společnosti důležitým kritériem také motivace k adaptaci na české kulturní a školní prostředí. Vyšší obtížnost škola nachází v inkluzi žáků maďarské nebo bulharské státní

příslušnosti. Kromě náročnosti přijmout odlišný jazyk a schopnosti se v něm vzdělávat, což je náročné pro všechny žáky s odlišným mateřským jazykem, se u těchto žáků setkáváme i s odlišnou nonverbální komunikací a výrazně jinou mentalitou a kulturou. Škola dále popisuje jako úspěšný model v zařazení žáků možnost využití umístění dítěte do nižšího ročníku, než který odpovídá jeho věku. Při překonání případných problémů souvisejících například s nástupem do puberty je pro žáky cizince tímto zařazením snazší přijmout nový jazyk rychleji.

(Příklady dobré praxe, 2017 [online])

13 Výukové materiály a didaktické pomůcky

Výčet výukových materiálů a didaktických pomůcek pro žáky s odlišným mateřským jazykem je velmi rozsáhlý a v současné době stále vznikají nové materiály. Následující kapitola shrnuje základní kategorie podle věku cílové skupiny. Seznam příkladů konkrétních publikací a pomůcek je v příloze bakalářské práce.

13. 1 Učebnice pro děti-cizince

U výukových materiálů pro děti s odlišným mateřským jazykem v mladším školním věku je vhodné využívat velkého množství obrázků a základní slovní zásoby. Učebnice pro děti často obsahují témata související s každodenními situacemi, popisují také například lidské potřeby i kulturní zvyky umožňující snazší začlenění do společnosti. Kromě učebnic zaměřených na výuku existuje například dětský slovník – Můj první slovník českého jazyka (Schrimpfová, J. M.) Kromě učebnic je doporučeno pracovat i s pracovními sešity a listy.

13. 2 Učebnice pro dospělé cizince

U obyvatel s odlišným mateřským jazykem, kteří začínají s učením se českému jazyk až v dospělosti, bývá velmi často využívána publikace od L. Holé Czech Step By Step. Na ni navazuje i materiál pro pokročilé – Česky krok za krokem, díky kterému studenti získávají úroveň B1. Kromě učebnic přímo pro cizince existují i materiály pro učitele češtiny jako cizího jazyka. I ty jsou metodicky rozděleny podle věku cílové skupiny.

13. 3 Online zdroje

Na internetovém portálu cicpraha.org mohou žáci s odlišným mateřským jazykem najít videa a pracovní listy, které se tematicky vztahují k tzv. češtině ve škole. Konkrétní aktivity pro výuku a ukázky aktivit nabízí czechstepbystep.cz nebo cestinaprocizince.wbs.cz. Kromě aktivit nabízí i pracovní listy portál inkluzivniskola.cz

13. 4 Materiály pro žáky s poruchami učení:

Žáci se specifickými poruchami učení mají možnost pracovat například s publikací Šimonovy pracovní listy, vhodné je také Logopedické pexeso a obrázková čtení. K rozlišení krátkých a dlouhých samohlásek existují Cvičení pro dyslektiky I-VI. (Výukové materiály pro žáky s odlišným mateřským jazykem, 2018 [online])

14 Tvořivost učitele

Kreativita neboli tvořivost je vnímána jako využití netradičního přístupu, určitého vybočení z řady norem. Z pohledu učitele je možné vnímat tvořivost ze tří rovin: schopnost, postoj jednotlivce a proces. Schopnost je podmínkou tvořivosti, učitel musí být schopen přicházet s novými myšlenkami, s novou variantou pohledu na danou situaci. Kromě nového nápadu se schopností souvisí i řešení. Rovinu postoje jednotlivce vyjadřuje jeho souhlas a ochotu k otevřenosti novým řešením. Proces je pak samotným završením, které vyžaduje často náročnou práci a zároveň otevřenost improvizaci. (Vítová, 2013)

Kreativita ale není jen otázkou z pohledu učitele. Učitel svou tvořivostí poskytuje žákům prostor k vlastní otevřenosti a schopnosti improvizace. O tvořivosti a její potřebě hovoří ve svém článku Jaroslav Vančát: „*Tvořivý přístup k výuce i samotná výuka tvořivosti žáka se také stává i nejpravděpodobnější zárukou toho, že žák ve styku se světem obstojí i v budoucnosti. Obecně se již připouští, že při rychlosti radikálních společenských a technologických změn, které stále více akcelerují, nemáme možnost naučit žáky vědomostem, které v budoucnosti většinou teprve vzniknou.* (Vančát, 2011 [online])

Důležitým bodem ke schopnosti kreativity je profil pedagoga. Mezi vhodné a žádoucí řadíme následující vlastnosti:

„**primární** (s vrozeným základem nebo získané v raném dětství), např. dominance, sociabilita, přiměřená frustrační tolerance, sebekontrola, sebejistota a smysl pro únosnou míru rizika, emocionální stabilita;

- **sekundární** (získané výchovou a vzděláním), např. schopnost řídit činnost skupiny, poznávat druhé, sociální odpovědnost, odborná kompetentnost a zdatnost, smysl pro čestnou hru a umění přiznat omyl, pedagogické dovednosti, pedagogická expresivnost, schopnost učit druhé a ovlivňovat je výchovou, spisovná mluva, adekvátní slovník, zřetelná výslovnost, výraznost, emocionalita řeči a její dynamika;

- **terciální** (nadstavbové, vyplývající ze specifiky role učitele jakožto představitele výchovných cílů společnosti). Sem patří systém interiorizovaných hodnot a obsahově zaměřených postojů - zejména motivace a angažovanost.“ (Kohoutek, 2009 [online])

Kromě otevřenosti novým metodám s kreativitou úzce souvisí individuální přístup k žákům. Učitel by měl usilovat o otevřenost vůči odlišnostem svých žáků. Každý totiž přináší do školních lavic své vývojové zvláštnosti, případně může reagovat například na nově vzniklou rodinnou situaci. V případě výuky cizinců tato odlišnost často souvisí

s kulturním šokem a reakcí na nové okolí. Individuální přístup tedy umožňuje respektovat: „*Přihlížet k individuálním zvláštnostem ve schopnostech, vědomostech, dovednostech, znalostech, charakteru i životní situaci svěřených žáků i k jejich věkové vyspělosti a zralosti.*“ (Smékal, 2006 [online])

15 Závěr

Bakalářská práce na téma výuky cizinců měla za cíl poskytnout charakteristiku žáků s odlišným mateřským jazykem a na základě odborné literatury, současné legislativy a příkladů dobré praxe nalézt metody umožňující žákům s odlišným mateřským jazykem překonání kulturního šoku, začlenění do společnosti a získání dostatečného jazykového vzdělání.

Téma vzdělávání cizinců je obsáhlé a dochází k neustálým úpravám týkajících se například podpůrných opatření. Proto je i v bakalářské práci většina využitých zdrojů elektronických. Mezi pozitivní posuny v legislativě zmiňuji například zařazení žáků z odlišných kultur či etnických skupin mezi jedince s nárokem na podpůrná opatření. Dále fakt, že žáci s odlišným mateřským jazykem mají nárok na souběžnou jazykovou podporu. V neposlední řadě je výhodou nové přizpůsobení výuky ve třídách pro jazykovou přípravu žáků cizinců.

Oproti pozitivním změnám v legislativě týkající se výuky cizinců bohužel stále nenacházíme pokrok v otázce jejich financování. Na základě vyhlášky č. 416/2017 byla nově stanovena normovaná finanční náročnost, která inkluzi usnadňuje. Stále nabízené využití grantů není jednoduchým řešením obtížné finanční situace. Granty se totiž primárně týkají roku kalendářního a ne školního, proto nemá jejich využití příliš úspěšnou praxi. Y. Kostecká popisuje ve své publikaci kvalitativní studii, kde se v oblasti financování výuky cizinců dotazované školy shodují na obavě z vypisování nových aktivit bez garance financí získaných právě prostřednictvím grantů.

Charakteristickým rysem žáků s odlišným mateřským jazykem je náročný počátek školní docházky. Zmíněný pohyblivý cíl, kdy je nový jazyk využit jako prostředník k poznání, je totiž navíc spojen s osvojováním si nové kultury i společnosti. Pozitivním krokem do budoucna je nově pilotní program tzv. adaptačního koordinátora, který byl spuštěn v dubnu 2018 a jeho realizace proběhne od začátku školního roku 2018/2019. Žáku s odlišným mateřským jazykem bude po dobu dvou týdnů od nástupu do školy poskytnut pedagogický pracovník dané školy, případně pracovník externí, který bude pomocníkem pro pochopení pravidel školy a napomůže realizaci výuky českého jazyka.

V oblasti metodiky a výukových materiálů dochází k neustálému rozvoji. Metodika práce s žáky s odlišným mateřským jazykem označuje jako vhodný přístup komplexní. Mezi pozitivně hodnocené metody je pak řazeno využití dvojjazyčného asistenta, kdy kromě snížení kulturního šoku a přirozeného vztahu dochází navíc k pracovnímu uplatnění

cizinců v České republice. Současná literatura týkající se výuky cizinců poukazuje na potřebu multikulturní výchovy nejen v rámci jednotlivých předmětů ale i s využitím mezipředmětových vazeb. Osvědčeným modelem potvrzeným hodnocením vstupu do školy z úhlu pohledu žáka cizince, je vytvoření projektu týkající se oblasti, ze které žák s odlišným mateřským jazykem pochází. Kromě získání nových vědomostí tento projekt může fungovat i jako prostředek ke komunikaci a začlenění žáka do třídy.

Výčet výukových materiálů se stále rozrůstá. Současný trh nabízí materiály rozdělené podle věku i jazykové náročnosti daného uživatele. Kromě učebnic existuje i řada kurzů či doučování českého jazyka.

Bakalářská práce na téma výuka cizinců charakterizovala žáka s odlišným mateřským jazykem i současné normy týkající se jejich vzdělání a současně poukázala na potřebu zlepšení finanční situace této oblasti a na důležitost tvořivosti učitele a jeho individuálního přístupu k žákům.

16 Literatura

1. BENDA, Martin et al. *Dvojazyční asistenti pedagoga: příběhy úspěšné integrace*. 1. vydání. Praha: Meta - Společnost pro příležitosti mladých migrantů, 2016. 49 stran. ISBN 978-80-88171-07-2.
2. ČECH, Tomáš et al. *Jaká je škola u mě doma*. 2. vydání. Praha: META - Společnost pro příležitosti mladých migrantů, [2015], ©2015. 149 stran. ISBN 978-80-260-8167-8.
3. *Čeština je i můj jazyk: sborník literární a tvůrčí soutěže*. [Praha]: META, o.p.s., 2015. 122 stran. ISBN 978-80-906296-4-6.
4. *Diskriminace do školy nepatří!, aneb, Rukověť pro rodiče a učitele pro naplňování práva dětí migrantů na vzdělání*. [Praha]: META - Společnost pro příležitosti mladých migrantů, 2016. 27 stran. ISBN 978-80-906296-6-0.
5. DOLEŽÍ, L. (Ed.) – *Začínáme učit češtinu děti – cizince*, Praha: AUČCJ – Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka, 2014, 86 stran, ISBN 978-80-260-5587-7
6. DOLEŽÍ, L. (Ed.) – *Specifické poruchy učení a čeština jako druhý/cizí jazyk*, Praha: AUČCJ – Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka, 2017, 68 stran, ISBN 978-80-270-3186-3
7. FORMÁNKOVÁ, K., *Integrace žáků – cizinců do české základní školy*. (bakalářská práce), Brno, PedfMU, 2016
8. HÁJKOVÁ, V. a I. STRNADOVÁ, 2010. *Inkluzivní vzdělávání. Teorie a praxe*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3070-7.
9. CHERKASHINA, M. et al. *Komunitní tlumočníci ve víru integrace*. 1. vydání. Praha: Meta, o.p.s. - Společnost pro příležitosti mladých migrantů, [2017]. 59 stran. ISBN 978-80-270-2567-1.
10. KOCIANOVÁ, B., *Výzvy integrace žáků – cizinců na 1. stupni ZŠ*. (diplomová práce), Praha, PedfUK 2015
11. KOSTELECKÁ, Y. a kolektiv, 2013. *Žáci-cizinci v základních školách. Fakta, analýzy, diagnostika*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-7290-630-7.
12. LECHTA, V., 2010. *Základy inkluzivní pedagogiky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-7367-679-7.
13. MOJŽÍŠ, M., *Integrace žáků cizinců do systému vzdělávání žáků cizinců v České republice*, (bakalářská práce), České Budějovice, PedfJU, 2014

14. PROCHÁZKOVÁ, L. a TITĚROVÁ, K.. *Hello Czech Republic: doma v nové zemi: příručka pro učitele*. Vydání první. Praha: META, o.p.s., 2015. 79 stran. ISBN 978-80-906296-0-8.
15. RADOSTNÝ, L. a kolektiv, 2011. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. Praha : META, o.s. ISBN 978-80-254-9175-1.
16. ŠINDELÁŘOVÁ, J. a ŠKODOVÁ, S. *Metodika práce s žáky-cizinci v základní škole*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2012. 145 s. Monografie. ISBN 978-80-7414-559-9.
17. TITĚROVÁ, K. et al. *Hledá se dvojjazyčný asistent...: zkušenosti s dvojjazyčnými asistenty v českých školách a inkluzí žáků s odlišným mateřským jazykem*. 2. vydání. Praha: Meta - Společnost pro příležitosti mladých migrantů, [2014], ©2014. 91 stran. ISBN 978-80-270-2566-4.
18. TITĚROVÁ, K. a kol. *Vzdělávání a začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem: systémová doporučení*. Praha: Meta - Společnost pro příležitosti mladých migrantů, [2014], ©2014. 43 stran. ISBN 978-80-270-2568-8.
19. VÍTOVÁ, L. *Kreativita učitelů v edukačním procesu na základní škole* (diplomová práce), Praha, Pedf UK, 2013

Internetové zdroje

1. BROŽOVSKÁ, Helena. *Legislativa. Portál podpory pedagogických pracovníků* [online]. [cit. 2018-06-17]. Dostupné z: <http://cizinci.nidv.cz/legislativa/>
2. Cizinci: Počet cizinců. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>
3. Cizinci v ČR. *Cizinci v České republice* [online]. [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <http://cizinci.cz/cs/2814-cizinci-v-cr-2016>
4. Cizinci: Nelegální migrace. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_nelegalni_migrace
5. Cizinci: Vzdelávání. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_vzdelavani
6. Data - vzdělávání cizinců. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2018-02-14]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/data-vzdelavani-cizincu#cr>
7. Děti a žáci s OMJ. *Inkluzivní škola* [online]. [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/deti-zaci-s-omj>

8. Diakonie Českobratrské církve evangelické. *Diakonie.cz* [online]. [cit. 2018-05-12]. Dostupné z: <https://www.diakonie.cz>
9. Dotační program MŠMT Podpora vzdělávacích aktivit národnostních menšin v roce 2018. *Msm.cz* [online]. [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <http://www.msm.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/dotacni-program-msmt-podpora-vzdelavacich-aktivit>
10. Financování kurzů češtiny. *Inkluzivní škola* [online]. [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <https://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/financovani-kurzu-cestiny>
11. HUMPOVÁ, Lenka. ZŠ Staňkova a 186 žáků-cizinců z 28 zemí. *Metodický portál* [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/21641/zs-stankova-a-186-zaku-cizincu-z-28-zemi.html/>
12. Informace o vzdělávání cizinců na území ČR pro krajské úřady a základní. *Msm.cz* [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.msm.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/informace-o-vzdelavani-cizincu-na-uzemi-cr-pro-krajske-urady.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/nova-podpora-zaku-cizincu-po-nastupu-do-zakladni-skoly>
13. Informace ke vzdělávání dětí a žáků-cizinců. *Msm.cz* [online]. [cit. 2018-05-24]. Dostupné z: <http://www.msm.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/vzdelavani-deti-a-zaku-cizincu-dle-zakonne-upravy>
14. Inkluze dětí s OMJ do běžné výuky. *Inkluzivní škola* [online]. [cit. 2018-05-10]. Dostupné z: <https://www.inkluzivniskola.cz/kdo-odkud-prichazi-do-cr/integrace-deti-s-omj-do-bezne-vyuky>
15. Jak hodnotit žáka cizince. *Inkluzivní škola* [online]. [cit. 2018-4-19]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/jak-hodnotit-zaka-cizince>
16. Klub Hanoi. *Klubhanoi.cz* [online]. [cit. 2018-05-12]. Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/index.php>
17. KOHOUTEK, Rudolf. *Osobnost učitele* [online]. [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0911/psychologie-osobnosti-ucitele-a-vychovatele>
18. Kurzy ČJ pro děti a doučování. *Inbaze* [online]. [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.inbaze.cz/inbaze-praha/inbaze-detem/program-pro-mladsi-deti/kurzy/>

19. Meta - služby pro cizince. *Meta-ops.cz* [online]. [cit. 2018-05-12]. Dostupné z: <https://www.meta-ops.cz>
20. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2018-02-10]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>
21. Možnosti financování asistentů po 31. 8. 2018. *Msmť.cz* [online]. [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: <http://www.msmť.cz/strukturalni-fondy-1/moznosti-financovani-asistentu-pedagoga-po-31-8-2018>
22. Nová podpora žáků-cizinců po nástupu do základní školy. *Msmť.cz* [online]. [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: <http://www.msmť.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/nova-podpora-zaku-cizincu-po-nastupu-do-zakladni-skoly>
23. Novela vyhlášky Č. 48/2005 SB. *Msmť.cz* [online]. [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: <http://www.msmť.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/novela-vyhlaskey-c-48-2005-sb-o-zakladnim-vzdelavani-a>
24. Podpora žáků v praxi. *Inkluzivní škola* [online]. [cit. 2018-05-14]. Dostupné z: <https://www.inkluzivniskola.cz/podpora-zaku-v-praxi>
25. Profil dítěte na jednu stranu. *Majinato.cz* [online]. [cit. 2018-05-15]. Dostupné z: <http://www.majinato.cz/pdf/2-profil-ditete-na-jednu-stranku.pdf>
26. Příklady dobré praxe. *Cinici.nidv.cz* [online]. [cit. 2018-05-15]. Dostupné z: http://cizinci.nidv.cz/wp-content/uploads/2017/01/priklady_dobre_praxe-ZS_Kralovicka_Plzen.pdf
27. SMĚKAL, Vladimír. *Individuální přístup jako podmínka kvality života žáků* [online]. [cit. 2018-05-16]. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/puv/sbornik_06/pdf/032.pdf
28. Šindelářová, J. *Příprava školy s minimálními zkušenostmi se žáky-cizinci před jejich příchodem. Metodický portál: Články*. [online]. 2015 [cit. 2017-02-25]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/20219/PRIPRAVA-SKOLY-S-MINIMALNIMI-ZKUSENOSTMI-SE-ZAKY-CIZINCI-PRED-JEJICH-PRICHODEM.html/>
29. Školský zákon §16 82/2015 SB. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/16>
30. TITĚROVÁ, Kristýna a Petra VÁVROVÁ. Výukové materiály pro žáky s odlišným mateřským jazykem. *Katalog podpůrných opatření* [online]. [cit. 2018-05-12]. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/socialni-znevychodneni/pomucky/4-4-1-1-vyukove-materialy-pro-zaky-s-odlisnym-materskym-jazykem/>

31. VANČÁT, Jaroslav. Tvořivost jako páteří vzdělávací kompetence. *Metodický portál* [online]. [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/9755/tvorivost-jako-paterni-vzdelavaci-kompetence.html/>
32. Vyhláška č. 27/2016 sb. O vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění účinném od 1. 1. 2018. *Msmť.cz* [online]. [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/http://www.msmť.cz/dokumenty-3/vyhlaska-c-27-2016-sb-o-vzdelavani-zaku-se-specialnimi-2/sbornik_06/pdf/032.pdf
33. Výklad novely ŠZ. *Inkluzivní škola* [online]. [cit. 2018-06-12]. Dostupné z: <https://www.inkluzivniskola.cz/vyklad-novely-2017>
34. Výklad vyhlášky č. 116/2011. *Msmť.cz* [online]. [cit. 2018-06-12]. Dostupné z: <http://www.msmť.cz/vzdelavani/socialni-programy/vyklad-vyhlaskey-c-72-2005-sb-o-poskytovani-poradenskeych>
35. Život cizinců v ČR. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zivot-cizincu-v-cr-2016>

Příloha č. 1

Výukové materiály a didaktické pomůcky

Učebnice pro děti-cizince – vhodné pro děti do 3. třídy na začátečnické úrovni:

Hanzová, M. *Učíme se česky 1*. Pansofia.

Kamiš, K. *Učíme se česky 2*. Pansofia.

Kotýková, S.; Lejnarová, I. *Čeština pro malé cizince 1/2*. Praha: Knižní klub, 2005.

Schrimpfová, J. M. *Můj první slovník českého jazyka*. Plzeň: Fraus, 2008.

Škodová, S. *Domino. Český jazyk pro malé cizince 1, 2* (učebnice, pracovní sešit, metodika). Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010.

Učebnice pro dospělé cizince – vhodné k využití i pro děti-cizince

Pro začátečníky:

Cvejnová, J. *Česky, prosím*. Praha: Karolinum, 2008.

Holá, L. *NEW Czech Step by Step*. Akropolis, 2004.

Holá, L. *Čeština Express 1*. Akropolis, 2011.

Matula, O. *Český den – materiály pro učitele češtiny jako cizího jazyka*. Praha: Člověk v tísni, o. p. s., 2007 – online ke stažení.

Nekovářová, A. *Čeština pro život 1, 2*. Akropolis, 2006, 2012.

Štindlová, B. *Česky v Česku I*. Akropolis, 2008.

Pro pokročilé:

Holá, L.; Bořilová, P. *Česky krok za krokem. (B1)*. Akropolis, 2009.

Štindlová, B. *Česky v Česku II*. Akropolis, 2008.

Hry a aktivity do hodiny:

Andrášová, H.; Podepřelová, A. a kol. *Na cestě za češtinou*. Klett, 2008.

Gjurová, N. *Čeština jako cizí jazyk pro začínající školáky*. Praha: Portál, 2011. – zajímavé didaktické čtení kombinující metody práce s žáky s SPU a s cizinci.

Malá, Z. *Hry a aktivity pro výuku češtiny pro cizince*. Lingea Ludus, 2009.

Viška, V., Nováková, L. *Čeština nás baví*. Triton, 2005.

Online zdroje:

www.cicpraha.org (videa a pracovní listy tematicky se vztahující k tzv. češtině do školy).

www.czechstepbystep.cz (aktivity pro výuku).

cestinaprocizince.wbs.cz (ukázky aktivit z publikace Z. Malé ke stažení).

<http://www.youtube.com> (videa).

<http://www.bloczech.cz/> (aktivity, pracovní listy a nápady, jak oživit výuku, sdílené materiály).

www.inkluzivniskola.cz (pracovní listy, aktivity).

České učebnice a materiály vhodné pro žáky s OMJ:

Materiály pro žáky s poruchami učení:

Pávková, B. *Logopedické pexeso a obrázkové čtení B-P-N-D-F-V-K*. Brno: Computer Press, 2008.

Pokorná, V. *Šimonovy pracovní listy*. Praha: Portál, 2007.

Zelinková, O. *Cvičení pro dyslektiky I.–VI.* – rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek.

Materiály „ze života“:

Články z dětských časopisů, případně z novin, které žáky tematicky zaujmou, písně, inzeráty, letáky, nahrávky z rádia, televize.

(<http://katalogpo.upol.cz/socialni-znevyhodneni/pomucky/4-4-1-1-vyukove-materialy-pro-zaky-s-odlisnym-materskym-jazykem/>)

(Výukové materiály pro žáky s odlišným mateřským jazykem, 2018 [online])